

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
ΚΑΙ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ

Κείμενο τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος
τοῦ Ἁγίου Ὄρους

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ 1984

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
ΚΑΙ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ

Κείμενο τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος
τοῦ Ἁγίου Ὄρους

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ 1984

Τὸ Ἅγιον Ὄρος συνήθως ὁμιλεῖ μετὰ τὴν σιωπὴν
του.

Ἐπάρχουν ὁμως περιστάσεις πού ἡ σιωπὴ
τοῦ Ὄρους γίνεται λόγος.

Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ἡ Ἀλήθεια τῆς Πίστεως
καὶ τῆς Ζωῆς μας νοθεύεται.

Ὅταν ἡ νοθεία αὐτὴ κινδυνεύει νὰ ἀλλοιωσῇ
ὅ,τι πολυτιμώτερο ἔχομε, τὴν ψυχὴν μας.

Τὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ ἓνα λόγο
ἐκ μέρους τοῦ Ἁγίου Ὄρους γιὰ τὴν παιδείαν
τοῦ Γένους.

Τὸ ἀπευθύνουμε μετὰ ἀγάπην καὶ πόνον πρὸς
ὄλους τοὺς ἀδελφούς μας. Τοὺς ὑπευθύνους γιὰ
τὴν Παιδείαν, τὰ νιάτα καὶ ὅλο τὸ λαὸν μας.

Δὲν θέλομε νὰ μιλήσωμε ἑμεῖς οὔτε νὰ προ-
βάλωμε ἀτομικὰς ἀπόψεις.

Θέλομε καὶ προσευχόμεσθε νὰ μιλήσῃ τὸ
Ἅγιον Ὄρος, ἡ Ὁρθοδοξία. Νὰ μιλήσουν ἀν-
στηρὰ καὶ συγχρόνως φιλάνθρωπα. Ὅχι γιὰ νὰ
καταδικάσουν ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀνορθώσουν, νὰ πα-
ραμυθήσουν.

Δεχθῆτε, ἀδελφοί μας, τὴν συμβολὴν τοῦ Ἁ-
γίου Ὄρους στὸ θέμα τῆς Παιδείας μετὰ τὴν ἴδιαν
ἀγάπην πού ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὄρους
σᾶς τὴν προσφέρει. Δεχθῆτε τὴν καὶ συζητήσατε
τὴν εἰλικρινὰ μετὰ τὸν βαδύτερον ἑαυτὸν σας. Αὐτὴ
τὴ χάριν σᾶς ζητοῦμε.

Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπρόσωποι καὶ
Προϊστάμενοι τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου
Ὄρους Ἄθων.

Συχνά ακούγονται τὰ ἐρωτήματα:

Μήπως ὅλο αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομε νεοελληνικὸ πολιτισμὸ (ἤθη, ἔθιμα, παιδεία, ἀγωγή...) ἦταν κάτι καλὸ, εἶχε πράγματι ἀξία, ἀλήθεια καὶ ἐνότητα, ἀλλὰ ἦταν γιὰ μιὰ ἐποχὴ ποὺ πέρασε;

Μήπως ἄλλαξαν οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς μας τόσο καὶ ἔτσι, ποὺ ἐκ τῶν πραγμάτων εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ προσαρμοσθοῦμε στὰ νέα δεδομένα;

Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξι, τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, τὰ μέσα ἐνημερώσεως (τηλεόρασι, τύπος), ὁ τουρισμὸς, ἡ εὐκόλη μετακίνησι ἀνθρώπων, ἡ διακίνησι ιδεῶν καὶ ἐμπορευμάτων, δὲν δημιουργοῦν νέες συνθῆκες ζωῆς σὲ κλίμακα παγκόσμια;

Μποροῦμε σήμερα νὰ μιλήσωμε γιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα χωριοῦ, νησιοῦ, ἐπαρχίας, ὅπως παλιά; Δὲν ἀλλοιώνονται ὅλα; Δὲν προχωροῦμε τώρα σὲ μιὰ νέα ἀγωγή, κοινὴ γλῶσσα, ἤθη, ἔθιμα, ποὺ δίδονται ἔτοιμα, μὲ νεωτερισμοὺς καὶ ρεύματα πολιτιστικὰ καὶ πολιτικὰ ποὺ ἔρχονται ἀπὸ κάποια κέντρα;

Δὲν ἔχει μιὰ ἄμεση σχέσι τὸ περιβάλλον, ὁ χῶρος ὅπου ζῆ κάποιοι μὲ τὴν ἀγωγή ποὺ παίρνει;

Καὶ πάλι ἡ ἀγωγή, ὁ τρόπος ποὺ ἀναπτύσσεται κάποιοι, δὲν θὰ ρυθμίση ἐν πολλοῖς τὸ χαρακτῆρα

της δημιουργίας του, της τέχνης του και τὸ χῶρο τῆς ζωῆς του;

Γιὰ νὰ εἶμαστε προσγειωμένοι, αὐτὲς εἶναι, εἴτε τὸ θέλομε εἴτε ὄχι, οἱ νέες συνθήκες ὅπου ζῆ ὁ πολὺς κόσμος καὶ στὴν Ἑλλάδα. Καὶ κάθε ἄνθρωπος καὶ κάθε πολιτισμὸς δίδει ἐξετάσεις σ' αὐτὸ τὸν χῶρο, μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους ποὺ ὀρίζει ἢ νέα καὶ ἀναπόφευκτη γιὰ ὅλη τὴν ὑδρόγειο κατάστασι.

Εἶναι ἀπειλὴ ἢ εὐλογία; Εἶναι καλὸ ἢ κακό; Εἶναι καλύτερο νὰ μὴν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ τεχνικὴ πρόοδος; Μήπως τελικὰ δὲν εἶναι πρόοδος;

Αὐτὰ εἶναι ἐρωτήματα σοβαρά, στὰ ὁποῖα δὲν καλούμαστε τώρα νὰ ἀπαντήσωμε. Αὐτὸ ποὺ ἀντιμετωπίζομε εἶναι τὸ πρόβλημα: τί θὰ κάνωμε;

Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομε νεοελληνικὸ πολιτισμὸ, τί εἶναι; Ποιὰ ἡ φύσι καὶ ἡ ἀντοχὴ; Μήπως ἔφτασε τὸ τέλος του; Μήπως μοιάζει ἢ περίπτωσί μας μὲ ἐκείνη δύο ἀφρικανικῶν λαῶν: Ὁ πρῶτος λάτρευε ἓνα δέντρο σὰν θεό, μέχρις ὅτου ἔφθασε ὁ πολιτισμὸς, πέρασε ὁ αὐτοκινητόδρομος, ξεριζώσε τὸ δέντρο καὶ ἐξαφάνισε τὸ θεό· ὁ δεύτερος λάτρευε ἓνα βουνό, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς ἔφυγαν ἐργάτες στὴν Εὐρώπη καὶ ἔχασαν τὸ θεό τους.

Ὁ πολιτισμὸς μας -ἡ καρδιὰ καὶ ἡ δύναμί του- δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τέτοιες περιπτώσεις. Ἀνέτειλε ἐκ τοῦ «Τάφου». Γεννήθηκε καὶ ἀνδρώθηκε μέσα σὲ δυσκολίες. Πολλὲς δοκιμασίες καταλυτικὲς, ποικίλων μορφῶν καὶ εἰδῶν, πέρασαν ἀπὸ πάνω του, ὅμως δὲν ξεριζώνεται εὐκόλα, ἀλλὰ θεριεύει. Πολλὲς φορές, ὄχι μιά, ξενιτευτήκαμε οἱ Ἕλληνες καὶ δὲν χάσαμε τὴν πίστι μας καὶ τὸ

χαρακτῆρα μας, ἀλλὰ τότε συχνὰ τὰ εἶδαμε καλύτερα καὶ τὰ ζήσαμε πιὸ δυνατὰ.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχει ἄμεση σχέση ὁ χῶρος ποὺ ζῆ κάποιος καὶ ἡ ἀγωγή ποὺ παίρνει. Καὶ ἀντίστροφα, ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς παιδείας του φανερώνεται μὲ τὸ πῶς διαμορφώνει τὸ χῶρο τῆς ζωῆς του, τὰ σπίτια καὶ τὶς πόλεις του. Καὶ σ' αὐτὸ δώσαμε ἤδη ἐξετάσεις καὶ ξέρομε τὰ ἀποτελέσματα: Τόσο γρήγορα δημιουργήσαμε τὸν κακοήθη ὑδροκεφαλισμὸ τῆς Ἀθήνας, ποὺ βασανίζει τὸ ἓνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ στὴν ἀνάπτυξι τοῦ τουρισμοῦ, ποὺ τόσο ποθήσαμε, δὲν βάλαμε κανένα φραγμό, ὅπως γίνεται σὲ ἄλλες χῶρες ποὺ σέβονται τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ βλέπομε τὰ ἀποτελέσματα.

Μήπως κάποια κέντρα ἐλέγχου δὲν λειτουργοῦν σωστά; Μήπως πῆραν, ἢ δώσαμε τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ μεγάλα θέματα τῆς ζωῆς μας σὲ ἄτομα ἄσχετα καὶ ἀκατάλληλα;

Πῶς στοὺς τέσσερις αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας, ἀντέξε ὁ λαός, ἡ πίστι του, ἡ συνειδήσι του; Ποῦ βρίσκεται σήμερα αὐτὴ ἡ δύναμι τοῦ λαοῦ, ποὺ βλάστησε ἀπὸ τὰ σπλάγχνα του τὸν Ἀκάθιστο Ὕμνο καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ ἔπλασε τὴν Ἁγία-Σοφία καὶ τὶς αἰγαιοπελαγίτικες ἐκκλησίες; Ἐχει νὰ δώση καὶ νὰ πῆ κάτι σήμερα; Ἡ μήπως μερικοὶ βρῆκαν κάπου ἄλλου κάτι πιὸ πολύτιμο καὶ εὐφύες· καὶ περιφρονώντας τὴν πίστι καὶ τὴν αἴσθησι τοῦ λαοῦ προσπαθοῦν νὰ τοῦ τὸ ἐπιβάλουν;

Γιὰ τὸ θέμα τῆς παιδείας νὰ τὰ ἔχωμε χαμένα στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε ἡ παιδεία; Γιὰ τί μετὰ τὸ 1821 ἀκόμη παραπαίομε; Γιὰ τί κάνομε

ατέλειωτες προτάσεις, μεταρρυθμίσεις, αλλαγές κι όλο βρισκόμαστε στη θέσι μηδέν; Γιατί ό ένας μεταρρυθμιστής αναιρεί τόν άλλο και όλοι όδηγούν στην ίδια στειρότητα;

Ζώντας στο "Άγιον" Όρος βλέπομε τά πράγματα από μιá άλλη πλευρά. Έχομε μιá άλλη θέα τής περιοχής, πού φανερώνεται σέ μās μέσα από τόν παραδοσιακό χώρο και τόν τρόπο τής άγιορειτικής ζωής. Θα θέλαμε νά σās τó κοινοποιήσωμε, γιατί όλος αυτός ό χώρος και τρόπος ανήκει σέ όλους.

"Ας δούμε τί είναι τά Μοναστήρια, οί Σκήτες, τά Κελλιá και τά Ήσυχαστήρια πού διαμορφώνουν όλον αυτό τó χώρο πού όνομάζεται "Άγιον" Όρος.

Κάθε Μοναστήρι ένα άλλο μέγεθος, χαρακτηρισ, τόπος, άλλη έκφρασι τής ίδιας πραγματικότητας, τού ίδιου πνεύματος.

Σέ κάθε Μοναστήρι πολλά κελλιá. Καθένα με τó δικό του προσανατολισμό, φωτισμό, μέγεθος. Για νά χωρέση ό καθένας. « Έν τή οικία τού Πατρός μου μοναί πολλαί είσι». Καθένας άλλο πρόσωπο, άλλο όνομα, άλλη κλήσι, άλλος χαρακτήρας.

Ή λειτουργική κοινότης δέχεται τόν καθένα. Ό κάθε άνθρωπος χωρά, βρίσκει τή θέσι του.

Ίσότης δέν είναι ισοπέδωσι -αυτό είναι καταστροφή, άφύσικη ενέργεια για όλους. Ίσότης μέσα στην Έκκλησία είναι τó νά βρη καθένας τó ρυθμό του. Νά χαιρέται τή ζωή του. Νά βρη τή δόξα στην ταπεινώσι, τόν πλούτο στην εκούσια φτώχεια, τόν άληθινό, όλόσωμο γάμο με τή χάρι τού Θεού δια τής έν άγνότητι ζωής. Νά μπη στην αιωνιότητα ψυχῆ τε και σώματι από σήμερα, με τó νά μη ζῆ για τόν

εαυτό του, αλλά για τόν υπέρ ἡμῶν αποθανόντα και αναστάντα και για τούς αδελφούς του.

Σώζεται τó πρόσωπο. Άναστηλώνεται τó αρχαίον κάλλος, ἡ περιφρονημένη, ξεχασμένη ευγένεια τού ανθρώπου.

Ό καθένας ανακεφαλαιώνει τó όλο, είναι έν σμικρῶ ἡ Μονή, είναι όλόκληρη ἡ Έκκλησία.

Ύπάρχει μιá προσπάθεια, ένας άγώνας μεταξὺ τῶν αδελφῶν: Πῶς ό καθένας θα προσφέρει στον άλλο. Πῶς θα κουραστή, για νά αναπαύση τόν αδελφό του· τόν πιό ακριβό εαυτό του, τόν ίδιο τόν Θεό του. «Είδες τόν αδελφόν σου, είδες Κύριον τόν Θεόν σου».

Ύπάρχουν οί Σκήτες σαν μοναχικά χωριά. Στο κέντρο τó Κυριακό και τó άρχονταρίκι. Κάθε Κυριακή και μεγάλη έορτή κοινή ακολουθία στο Κυριακό. Κάθε μέρα στις καλύβες (τά σπίτια τής Σκήτης) οί λίγοι αδελφοί με τόν Γέροντά τους κάνουν τίς καθημερινές ακολουθίες στο εκκλησάκι τής καλύβης.

Ύπάρχουν τά Κελλιá. Μικρά μοναστήρια στην έρημο, στά δάση τού Όρους, με μικρότερη συνοδεία, με τó δικό τους πρόγραμμα. Με τήν άγροτική δουλειά, τά εργόχειρα, τήν προσευχή.

Ύπάρχουν τά Ήσυχαστήρια. Άνεξάρτητες μικρές καλύβες, πού πιό ἤσυχια, σέ έρημικά μέρη δίνουν τή δυνατότητα για βίο απράγμονα με πολλή προσευχή και λίγο εργόχειρο.

Κάθε Σκήτη, Κελλί, Ήσυχαστήριο έξαρτάται από μιá Μονή. Κάθε Μονή είναι αυτοδιοίκητη. Όμως υπάρχουν στίς Καρυές οί είκοσι αντιπρό-

σωποι τῶν εἴκοσι Μονῶν γιά τὰ γενικωτέρας φύσεως προβλήματα.

Κάθε ὑποψήφιος μοναχός βρίσκει τὸ Μοναστήρι, τὴ Σκήτη, τὸ Κελλι ἢ τὸ Ἑσυχαστήριον ποὺ θὰ πάη, ἀνάλογα μὲ τὴν κλήσι του.

Τὰ Μοναστήρια εἶναι αὐτοδιοίκητα καὶ σχετίζονται μεταξύ τους: Βρίσκονται σὲ τέτοια γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ θέσι, ὥστε ἡ ἀπόστασι νὰ δίδῃ τὴ δυνατότητα στὸ καθένα ἐλεύθερα καὶ ἀνεόχλητα νὰ ἀναπτύξῃ τὸ χαρακτῆρα του. Καὶ συγχρόνως ἡ ὑπαρξίς ὄλων τῶν Μοναστηριῶν στὸ Ὅρος δίδει τὴ δυνατότητα γιά μιὰ λειτουργικὴ ἐπικοινωνία, ἀνταλλαγὴ σκέψεων, ἐπισκέψεων καὶ πείρας· προσφορὰ ἀλληλοβοηθείας στὸν πνευματικὸ καὶ ὑλικὸ τομέα τῆς ζωῆς.

Ὅλοι εἶναι ἀδελφωμένοι καὶ ὅλοι ἐλεύθεροι. Ὅλοι βρίσκουν τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς τους, δοξολογοῦν τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν ὑπαρξί τους.

Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἰσορροπία ποὺ ὑπάρχει σὲ ἓνα σωστὸ μοναχό, μὲ τὴν ἀγία ἀγωγή ποὺ δίδει ἡ μητέρα μας Ἑκκλησία, βλέπομε νὰ ὑπάρχη σ' ὅλη τὴ διοργάνωσι τῆς ζωῆς μιᾶς Μονῆς, μιᾶς Σκήτης, ἐνὸς Κελλιῦ. Τὸ ἴδιο ὑπάρχει, φανερόνεται ἀπὸ τὴ διοργάνωσι τῆς ζωῆς ὄλου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀναπαυμένοι: ὅλοι οἱ χαρακτηριστῆρες ἔχουν βρῆ τὴ θέσι τους, ὅλοι οἱ λαοὶ εἶναι ἀδελφωμένοι: Ἕλληνες, Ρῶσοι, Σέρβοι, Βούλγαροι εἶναι ἀγιορεῖτες, παιδιὰ τῆς Παναγίας, ἀληθινοὶ ἀδελφοὶ ἐν τῷ ὑπερῷ Τόπῳ τῆς θείας Λειτουργίας, στὸ περιβόλι τῆς Παναγίας.

*
*

Στὸ Ἅγιον Ὅρος σοῦ κάνει ἐντύπωσι ἡ στοργὴ καὶ ἡ αὐστηρότης.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος σὲ κοσκινίζει. Ψεύτικα πράγματα δὲν χωροῦν. Ἡ Κυρία Θεοτόκος φροντίζει ὄλους ὡς Μητέρα Παναγία καὶ φιλόστοργος. Κι ἡ στοργὴ τῆς ἡθεομητορικῆς, ἡ πάντα πόθον νικῶσα, νικᾷ στὸ τέλος. Γι' αὐτὸ κάθε ἀγιορεῖτης παίρνει αὐθόρμητα μιὰ σφραγίδα, ἓνα χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ἀνερμήνευτο. Εἶναι ἓνα κατὰ χάριν παιδί τῆς Παναγίας. Σ' Αὐτὴν ἐλπίζει. Αὐτὴν ἔχει φοβερὰ Προστασία, Γερόντισσα, Οἰκονόμισσα, Πορταῖτισσα, Παραμυθία.

Καὶ ἐνῶ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀνοχή, ἡ στοργὴ καὶ ἡ συμπάθεια στὸ Ὅρος, δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν πράγματα νόθα. Τὰ πάντα κοσκινίζονται. Τὸ σάρι καὶ ἡ ἥρα χωρίζονται. Ψεύτικες ἀρετές, πλάνες, ξεσκεπάζονται. Εὐσεβοφάνειες δὲν ἀντέχουν στὸ πῦρ τῆς πραγματικότητος. Οἱ παλιοί, οἱ περασμένοι ἅγιοι ἀγαποῦν καὶ κρίνουν. Οἱ ζῶντες γέροντες μὲ μιὰ συνείδησι κοινὴ ποὺ ὑπάρχει ἀπορρίπτουν τὸ ψεύτικο, ἐπίπλαστο, καθετὶ ποὺ δὲν εἶναι γνήσιο, ποὺ δὲν βλαστάνει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπεινώσι καὶ ὑπομονή.

Ἔτσι, ἡ μένεις στὸ Ὅρος καὶ ἀφομοιώνεσαι ἀπ' αὐτό. Ἡ φεύγεις.

Ἐπάρχει μιὰ βαθειὰ σοφία ποὺ φανερόνεται στὸ πῶς εἶναι διοργανωμένη ἡ ζωὴ, πῶς ἔχει διαμορφωθῆ ὁ ὅλος χώρος. Τὸ καθετὶ εἶναι κατάληξι ἐμπειρίας αἰῶνων καὶ χιλιετιῶν.

Βρίσκεσαι σ' ένα ελεύθερο και αληθινό πανεπιστήμιο· πανεπιστήμιο τῆς ἐρήμου.

Δὲν καλλιεργεῖς μιὰ ικανότητά σου, ἓνα τάλαντό σου, μιὰ ὠρισμένη ὥρα τῆς ζωῆς σου. Ἄξιποιεῖς ὅλο τὸν ἑαυτό σου σ' ὅλο τὸ χρόνο σου.

Κλίμα ἄλλης ἀγωγῆς. Ἐλευθερία ἄλλου κόσμου σὲ τοῦτο τὸν κόσμο ζώντας. Ἄσκησι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος: Στὸ ναό, μὲ τὶς ἀκολουθίες· στὸ κελί, μὲ τὸν κανόνα καὶ τὴ μελέτη· στὸ διακόνημα, στὴ βιβλιοθήκη, στὰ ἐργαστήρια, στὰ περιβόλια, στὰ δάση καὶ στὴ θάλασσα.

Ἐξαγιασμός ὅλων τῶν δυνατοτήτων ποὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Χριστοποίησις καὶ λόγωσις ὅλων τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ γίνῃ ὅλος μιὰ αἴσθησι.

Καὶ ὅλα αὐτὰ ὄχι σὲ ἓνα φυσιοκρατικὸ κόσμο καὶ χῶρο, μὲ προοπτικὴ χρονικὴ, ἐνδοκοσμικὴ, ποὺ ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν στὸν παρόντα αἰῶνα, ποὺ προωθοῦνται καὶ κατορθώνονται μὲ μόνες τὶς ἀνθρώπινες δυνάμεις.

Ἄλλὰ τί ἄλλο;

Ἡ ἄσκησι στὴν ὑπομονὴ καὶ στὴν ταπείνωσι σὲ κάνουν κοινωνὸ τῆς θείας βοηθείας καὶ χάριτος.

Ζῆς καρτερικὰ τὴ δοκιμασία τῆς Γεθσημανῆς σου μαζί μὲ τὸν Κύριο καὶ Υἱὸ τῆς Παρθένου, ποὺ ἔπαθε ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν. Ἀκολουθεῖς τὰ ἴχνη Αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ζήτησε ἀπὸ τὸν Πατέρα του τρεῖς τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών: Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. Γίνεται τὸ θέλημά Του στὴ ζωὴ σου.

Σὰν τὸ σπόρο πεθαίνειε στὴ γῆ τὴν καλὴ καὶ

ἀγαθὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὴ αὐτομάτως καρποφορεῖ: Βλαστάνει μιὰ ἄλλη ζωὴ, ἤρεμη καὶ παντοδύναμη, χαρισμένη ἄνωθεν. Αὐτῆς θάνατος οὐκέτι κυριεύει.

Νοιώθεις κάτι νέο, ἀσύλληπτο, ἀπερίγραπτο νὰ σκηνώνῃ μέσα σου. Ἄντανακλᾶ γύρω σου. Εἶναι γεμάτη ἡ ὕλη μὲ θεία χάρι.

Μιὰ στοργὴ θεουργικὴ σὲ περιβάλλει. Μιὰ χαρὰ βλυστάνει μέσα σου. Ἐνα φῶς πηγάζει ἀπὸ τὴν καρδιά σου. Ὅλα τὰ θνητὰ ἐνδύονται μὲ χάρι ἀθανασίας καὶ τὰ φθαρτὰ μὲ ἀφθαρσία.

Καὶ δὲν ξέρεις πῶς ἔγινε ὅλο αὐτό. Γιατί σοῦ δόθηκε αὐτὴ ἡ χαρὰ δωρεάν. Καὶ αὐτὸ δὲν παρέρχεται. Ὅσο μένεις, αὐξάνει. Ἐρχεται ἀπὸ μακρὰ καὶ πάει μακρὰ.

Καὶ ἔλεγε ἓνας Γέροντας: «Ἄνεις μοι, ἵνα ἀναψύξω». Στρέψε ἄλλοῦ τὴν κοίτη τῶν ρευμάτων τῆς χάριτος καὶ τῆς χαρᾶς σου, Θεέ μου, γιατί δὲν ἀντέχω ἄλλο σὲ τόση χαρὰ, χάρι καὶ ἀγαλλίασι.

Καὶ αὐτὸ εἶναι μόνιμο, σίγουρο. Εἶναι χαρὰ παντὶ τῷ λαῷ: Σῶζει τὸν ἄνθρωπο πάντοτε καὶ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη κοινότητα.

Σοῦ μαθαίνει νὰ ἀγαπᾶς. Νὰ εὐγνωμονῆς τὸν Χριστό, τὸν Θεάνθρωπο καὶ Σωτῆρα μας, τὴν Κυρία Θεοτόκο, τὴν αἰτία τῆς σωτηρίας μας. Ὅλους τοὺς Ἁγίους ποὺ εἶναι μαζί σου θεῖα χάριτι.

Σοῦ μαθαίνει νὰ εὐγνωμονῆς, νὰ ἀγαπᾶς τοὺς ἀδελφούς σου, ποὺ εἶναι κοντά σου. Νὰ βλέπῃς τὶς ἀρετές τους. Καὶ στὸ τέλος νὰ εὐχαριστῆς, νὰ εἶσαι ὑπόχρεως πιὸ πολὺ γιὰ τὶς ἀδυναμίες ποὺ πιθανῶς ὡς ἄνθρωποι ἔχουν. Νὰ μὴ βρίσκῃς λόγους νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃς, ἂν κάποτε σὲ πληγώσουν.

Για ποιό λόγο; Γιατί σου δόθηκε μιὰ χαρὰ πού τὸ καθετὶ καλὸ ἀγιάζει καὶ κάθε δοκιμασία μεταμορφώνει σὲ εὐλογία.

Καὶ φτάνεις νὰ νοιώθης ὅτι ὅλοι εἶναι καλοί, ὅλοι ἅγιοι, ὅλα καλὰ καὶ ἱερά, γιατί ὑπάρχει γιὰ ὅλους ὡς ἐλπίδα ἀκαταίσχυνη ὁ εἰς Ἄγιος, εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Εἶναι κοντὰ οἱ μακρινοὶ σου, γνωρίζεις τοὺς ξένους, συμβιοῖς μ' αὐτοὺς πού δὲν εἶδες. Προσεύχεσαι γιὰ τοὺς κεκοιμημένους. Δέχεσαι τὴν εὐλογία τῶν παρελθόντων καὶ ζώντων Ἀγίων. «Μοναχός ἐστιν ὁ πάντων χωρισθεὶς καὶ πᾶσι συνηρησομένος». Ἡ ἀναχώρησι καὶ ἡ μοναξιά σου βιοῦνται ὡς γάμος, ἀνάκρασις μετὰ τοῦ ἀνεικάστου Κυρίου, τοῦ ὁποίου ἡ χάρι φωτίζει τὰ πάντα.

Γίνεται αὐθόρμητα μέσα σου μιὰ σύγκρισι μετὰ τὴν ἀγωγή πού παίρνει κάποιος ζώντας στὸ Ἄγιον Ὄρος καὶ ἐκείνης πού δίδεται στὰ κρατικὰ σχολεῖα.

Ἐδῶ βρισκόμαστε σὲ ἄλλο ἐπίπεδο παιδείας, πολιτιστικὰ καὶ πνευματικὰ. Βρισκόμαστε σὲ χῶρο ὑψηλῆς τέχνης (σὲ ἀρχιτεκτονική, εἰκονογραφία, μέλος, ποίησι, πεζὸ λόγο) πού εἶναι καρπὸς καὶ ἀφορμὴ πνευματικῆς ὠριμότητος.

Ἐπὶ ἕνα σεβασμὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπο, μιὰ βαθεῖα γνῶσι καὶ ἀξιοποίησι τῶν δυνατοτήτων πού αὐτὸς κρύβει μέσα του. Καὶ ἀποκαλύπτεται ἡ χάρις μὲ τὴν ὁποία εἶναι ἔμπλεως ἡ ὕλη.

Τὸ ἴδιο πνεῦμα κυκλοφορεῖ καὶ φανερῶνεται παντοῦ. Στὴν ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Ὄρους (στὸ πῶς ἔχουν διαμορφωθῆ καὶ κατανεμηθῆ Μονές, Σκήτες, Κελλιὰ, Καλύβες). Στὴ διοργάνωσι τοῦ

προγράμματος. Στὴν ἔκφρασι τῶν εἰκόνων. Στὴν ποίησι. Στὸ μέλος. Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ λόγου καὶ τῆς ζωῆς.

Τί ἀρχιτέκτονες τοῦ λόγου εἶναι αὐτοὶ οἱ Πατέρες! Τί ζωντανοὶ ἄνθρωποι! Πῶς παίρνουν ὅλο τὸν πόνο, τὸν καρπὸ, τὴν ἔκφρασι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὰ ἀξιοποιοῦν, εὐλογοῦν, μεταμορφώνουν!

Πῶς μέσα στις ἀκολουθίες, στοὺς κανόνες, στὰ κείμενα τῶν Πατέρων βρίσκομε ὅλη τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀνθρωπότητος δικαιωμένη! Πῶς γνωρίζομε τοὺς Πατέρες καὶ μέσα σ' αὐτοὺς συναντοῦμε καὶ τοὺς ἀρχαίους! (Οἱ Πατέρες τοιχογραφοῦνται στις ἐκκλησίες καὶ οἱ φιλόσοφοι στὸ νάρθηκα καὶ στις Τράπεζες). Πῶς τοὺς νοιώθομε σὰν πηγὲς ζωῆς! Ζωντανούς. Δίπλα μας νὰ μιλοῦν. Τοὺς ἀκοῦμε. Μᾶς λύνουν τίς ἀπορίες. Μᾶς διατυπώνουν τὰ προβλήματα. Μᾶς καταλαβαίνουν πρὶν ἀνοιξομε τὸ στόμα. Μᾶς πηγαίνουν πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅ,τι περιμέναμε. Μᾶς περιβάλλουν μὲ τὴ χάρι τους τὴν ἀνερμήνευτη, αὐτοὶ οἱ περασμένοι, αἰζῶοι καὶ μελλούμενοι.

Καὶ προσκυνᾷς τίς εἰκόνες τους, τὰ ἅγια λείψανά τους. Μελετᾷς τὰ συγγράμματά τους. Καὶ γίνεται ἡ μελέτη προσευχῆ. Καὶ ἡ προσευχῆ κοινωνία ζωῆς. Μπαίνεις μέσα στὸν κόσμον τους. Μπαίνουν μέσα στὸ κελλί καὶ στὴν καρδιά σου. Μαθαίνεις τὴ γλῶσσα τους. Παίρνεις τὴν εὐλογία τους. Θυμᾶσαι τίς φράσεις, τὰ λεγόμενά τους ἀπὸ ἔρωτα θεῖο γι' αὐτά. Ἀποκτᾷς ἄλλη αἴσθησι γιὰ τὸ ποῖός εἶναι σύγχρονος καὶ ποῖός περασμένος.

Βλέπεις ὅτι τὸ ἀληθινὸ εἶναι αἰώνιο, σεμνὸ καὶ

παντοδύναμο. Συνθλᾱ τὰ κλεῑθρα τοῦ Ἄδου καὶ τοῦ χρόνου, περνᾶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, σὲ βρίσκει μὲ χίλιους τρόπους καὶ σοῦ κρατᾶ συντροφιά. Καὶ σὲ ἀνιστᾶ σὲ ζωὴ πού νικᾶ τὸ θάνατο. Σὲ βγάξει ἔξω σὲ κίνησι, ἀναζήτησι, ἀγῶνα, θυσία, ἐπέκτασι, ξεπέρασμα τῶν πάντων, εὔρεσι τῶν πάντων ἄλλως, ἀληθῶς, ὄντως.

Καὶ τὸ ψεύτικο, τὸ ἐπὶ μέρους, ἀποδεικνύεται ὄχι μόνο στείρο, ἀλλὰ καὶ ἀνύπαρκτο πρὶν, κατὰ, καὶ μετὰ τὴ γέννησί του.

Καὶ διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ὅλοι παρόντες. Ἄκους τὴ γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου στοὺς ἱαμβικούς κανόνες. Τὴν ἀπτική καὶ τὴν «κοινή» στὴν ὕμνολογία καὶ τὴν πατερικὴ θεολογία. Τὴ βυζαντινὴ σὲ μεταγενέστερους συγγραφείς. Τὴ νεώτερη στὸ Συναξαριστὴ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, πού μιᾶ ἐλεύθερα καὶ δὲν διστάζει νὰ πῆ τὸ ἄρμα τοῦ Προφήτη Ἡλία «καρότζα»· νὰ μεταφράσῃ τὴν ἐπὶ πίνακι μεταφορὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου ὡς μεταφορὰ μέσα σὲ «τζανάκι». Καὶ ταυτόχρονα χρησιμοποιοῖ δοτικὲς καὶ ἀπαρέμματα.

Ὁ ἴδιος ἅγιος ἔκαμε τόση δουλειά, πού δὲν θὰ ἔκαναν πολυάνθρωπα κέντρα σπουδῶν. Μετεγλώττισε, ἐρμήνευσε, ἐσχολίασε, συνέγραψε ὁμιλίες, ἀκολουθίες, πεζὰ κείμενα σὲ γλωσσικὲς παραλλαγές ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴ μέχρι τὴν καθομιλουμένη τῆς ἐποχῆς του. Ἐκαμε κάθε φορὰ ὅ,τι χρειάζοταν γιὰ τὴ σωστὴ ἀγωγή τοῦ Γένους. Ὡς δάσκαλος τὰ γνώριζε ὅλα καὶ μιλοῦσε, ἔγραφε, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς κάθε περιστάσεως καὶ τὸ πῶς θὰ μπορούσε καλύτερα νὰ δοθῆ καὶ νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ μήνυμα πού ἤθελε νὰ δώσῃ.

Στὴν Τράπεζα καὶ στὰ κελλιά διαβάζομε νεώτερες μεταφράσεις πατερικῶν κειμένων. Καὶ σώζεται μιὰ ἀδιάκοπη συνέχεια. Δὲν σκοντάφτει στὴ γλῶσσα. Τὰ μαθαίνεις ὅλα, τὰ ἀποστηθίζεις μ' ὄλη σου τὴν καρδιά, γιατί εἶναι πυρφόρα· λάμπουν γεμάτα ζωὴ ἄφθορη. Δὲν ἔχεις τὴν αἴσθησι ὅτι μαθαίνεις γλῶσσα, ἀλλὰ πιὸ πολὺ παίρνεις ζωὴ ἀπὸ ἓνα ἐνιαῖο ποτάμι πού κυλᾶ μέσα ἀπὸ χιλιετίες. Καὶ δὲν ἀκοῦς ἀπόψεις, ἀλλὰ δέχεσαι ἄκτιστη καὶ ἄρρητη χάρι διὰ τῶν αἰσθητῶν καὶ ρητῶν σημείων καὶ ρημάτων τῶν Ἁγίων.

Νοιώθεις νὰ λάμπῃ τὸ ἔνδυμα τοῦ λόγου τους μὲ τὴν ἴδια χάρι πού λάμπει ἡ ψυχὴ τους.

«Ὡς γὰρ τὰ βᾶθη τοῦ Πνεύματος ἐκζητήσαντι, καὶ τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι» (ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου). Τὰ κάλλη τοῦ φθέγματός τους εἶναι χάρισμα, δωρεὰ δοσμένη ἄνωθεν, ἐπειδὴ ζήτησαν τὰ βᾶθη τοῦ Πνεύματος. Ὁ τρόπος πού γράφουν καὶ μιλοῦν φανερώνει τὴν καρδιά τους καὶ τὸ ἦθος τους. Δὲν χωρίζεται τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς τους ἀπὸ τὴν ἔκφρασι τοῦ λόγου τους, ὅπως δὲν χωρίζεται ὁ σαρκωθεὶς Λόγος ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Λόγο ὡς Θεό, ἀλλὰ εἶναι καὶ γνωρίζεται ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς ὑποστατικῶς ὡς Θεάνθρωπος.

Εἶναι οἱ ἴδιοι καλλιτέχνες ἄριστοι τοῦ λόγου καὶ θεραπευτὲς τῶν ψυχῶν, σωσμένοι ψυχῆ τε καὶ σώματι· γι' αὐτὸ ὄλη τους ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα ἀναδεικνύονται ἀληθῆς φιλοκαλία καὶ σωτηρίας χορηγός.

Ἔτσι φανερώνουν τὴν εὐσέβεια τῆς Ἐκκλησίας κάλλος οὐράνιο καὶ τὴν πνευματικὴ ἀγαλλίασι

ἀφορμή σωτηρίας: «Τὸ πικραῖνον καὶ στυφὸν τῶν πρὸς σωτηρίαν φαρμάκων ἐγλύκαναν ταῖς σοφαῖς τῶν λόγων ἐπῳδαῖς τε καὶ τέχναις καὶ χάρισι τῶν ψυχῶν οἱ θεῖοι θεραπευταί· θέλγεσθε πάντες εὐσεβεῖς καὶ τερπόμενοι σώζεσθε» (ἀκολουθία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν).

Ἐπὶ ἔτι μερικὲς μεταφράσεις ποὺ σὲ βάζουν σὲ δίλημμα· τί νὰ προτιμήσης, τὴ μετάφρασι ἢ τὸ κείμενο. Δὲν ξέρεις ἂν εἶναι πιὸ κλασσικὸ τὸ νέο ἀπὸ τὸ παλιὸ ἢ πιὸ ζωντανὸ τὸ ἀρχαῖο ἀπὸ τὸ καινούργιο. Καὶ ὅλο αὐτό, γιατί ὁ μεταφραστής δὲν δουλεῦει μηχανικὰ πάνω σὲ λέξεις μὲ λεξικά, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ζῆ τις ἴδιες ἐκπλήξεις μὲ τὸν πρῶτο δημιουργό, εἶναι σύγχρονός του, ἂν καὶ τοὺς χωρίζουν αἰῶνες, τρέφεται ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ. Ἀναδεικνύεται κι αὐτὸς συνδημιουργὸς καὶ λογοπλάστης. Κινεῖται ἐλεύθερα καὶ μένει πραγματικὰ πιστὸς στὸ πρωτότυπο, γιατί ζοῦν καὶ οἱ δυὸ στὴν ὑπέρχουσα χάρι ποὺ ξεπερνᾷ τὴν αἴσθησι καὶ τὴ γνῶσι. Ζητᾷ τὴν «ἄγνωστον γνῶσιν» καὶ κάνει νὰ ἀκουστοῦν τὰ ἀνήκουστα.

Ἐπὶ ἔτι πολλοὶ ποὺ δὲν διάβασαν Πατέρες στὸ πρωτότυπο. Καὶ σὲ μεταφράσεις λίγα πράγματα. Καὶ λένε τὴν εὐχὴ. Εἶναι ταπεινοί. Προσκυνοῦν τις ἅγιες εἰκόνες καὶ τὰ ἅγια λείψανα. Ζητοῦν τις πρεσβεῖες τῶν Ἁγίων. Κάνουν ὑπομονή. Μένουν στὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας. Καὶ ἔχουν τὴν ἴδια λογικὴ καὶ χάρι τῶν οἰκουμενικῶν διδασκάλων οἱ θεοδίδακτοι. Παίρνουν τὴν εὐλογία ποὺ ἀπλώθηκε παντοῦ. «Ἐπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον».

Μόνον μένοντες στὸν χώρο αὐτὸ καὶ στὸ πρό-

γραμμα ποὺ διεμόρφωσαν καὶ ἀγίασαν τόσοι ταπεινοὶ καὶ θεοφόροι, δέχεται τὴ χάρι ποὺ ἀπλώθηκε στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα τους, στὰ κτίσματα ποὺ ἔκτισαν, στοὺς κανόνες ποὺ συνέθεσαν, στοὺς ὕμνους ποὺ μελοποίησαν, στὰ στασιδία ποὺ προσευχήθηκαν, στὶς πλάκες τῶν ναῶν ποὺ λείαναν, στὰ χῶματα ποὺ ἐτάφησαν. Καὶ ἔρχεται ἡ χάρις ἀπὸ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀπὸ τὰ δέντρα ποὺ φύτεψαν στοὺς τάφους των. Ἀπ' ὅ,τι βλέπεις καὶ δὲν βλέπεις ἐκπέμπεται μιὰ ἀκτινοβολία θείας στοργῆς ποὺ σὲ θερμαίνει καὶ σὲ δροσιζει. Καὶ ὅπως τὸ χιόνι ἀπαλὰ καλύπτει τὴ γῆ, ποτίζει τὸ χῶμα καὶ τροφοδοτεῖ τις πηγές ποὺ τρέχουν τὸ καλοκαίρι, ἔτσι καὶ σὺ τώρα νοιώθεις πῶς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς ποὺ ἀναβλύζει ἀπὸ μέσα σου τροφοδοτήθηκε καὶ τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὴ χάρι ποὺ δωρεὰν σοῦ δίδεται ἀπ' ὅλο τὸν πνευματικὸν χῶρον, μέσα στὸν ὁποῖο βρίσκεσαι.

Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἓναν ἀπλὸν καὶ θεοφόρον Γέροντα ρώτησαν: «Τί κάνεις, πάτερ;», αὐτὸς ἀπάντησε: «Ἐδῶ μένω».

Δὲν χρειάζοταν ἄλλο σχόλιο, γιὰ νὰ πῆ ὅλα ὅσα γίνονται γύρω του καὶ μέσα του. Μένει σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι -τὸ χῶρον καὶ τὴν εὐλογία- ὅπου ἡ στάσι εἶναι κίνησι, ἡ ἀργία ἐνέργεια καὶ ἡ δρᾶσι ἡσυχία.

Ἡ ζωὴ στὸ Ὄρος εἶναι συντροφιά μὲ τοὺς Ἁγίους, ἀστείρευτη πηγὴ ἐκπλήξεων.

Βρίσκεις γέρους μὲ παιδικὴ καρδιά. Ἀγράμματος ποὺ εἶναι πάνσοφοι. Ἀσκητὲς μὲ πολλὴ τρυφερότητα καὶ ἄκρα αὐστηρότητα. Ἄγνωστους ποὺ σὲ ἀγαποῦν σὰν παιδί τους. Νοιώθεις ὅτι δὲν τὸ ἀξίζεις. Πέφτεις στὸ φιλότιμο καὶ βγαίνουν ἀπὸ

μέσα σου δυνάμεις πού δὲν τις ὑποψιάζουσιν.

Μπαίνεις σὲ εὐφραينوμένη ἀγιότητα καὶ πένθος χαροποιό. Ἄκουσ ἀστεία πού σὲ στηρίζουν πνευματικὰ καὶ συναντᾶς ἄνεσι συμπεριφορᾶς πού ἀποπνέει ἱεροπρέπεια. Γίνεσαι πτώμα στὴ δουλειὰ καὶ ξεκουράζεσαι. Ἄγρυπνεῖς στὴν Ἐκκλησία καὶ ἐνισχύεσαι. Σκάβεις στὸν κῆπο καὶ δυναμώνεις πνευματικὰ. Περνοῦν τὰ χρόνια καὶ ξαναγιώνεις μὲ τὴ ζωὴ τὴν ἀγήρω.

Ἄναπνέεις μὲ τὴν εὐχὴ μιὰ χάρι πού δὲν τελιώνει.

Δὲν πράττεις τίς ἀρετὲς μεμονωμένα, ἀποσπασματικά, ἀλλὰ μὲ κάθε μιὰ ὅλες.

Δὲν γνωρίζεις μὲ ἓνα τμῆμα τῆς ὑπάρξεώς σου μιὰ στιγμή ἓνα κομμάτι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς ζωῆς σου ἔρχεσαι σὲ αἴσθησι τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας Του. Δίδεσαι ὀλόκληρος στὸν Θεὸ καὶ δέχεσαι ὅλη τὴ χάρι Του.

Ἄν δὲν θεωρῆς, ἂν δὲν ζῆς καὶ τὴ δουλειὰ σου ὡς προσευχὴ -ἂν δὲν σὲ τρέφει πνευματικὰ- τότε οὔτε ἡ προσευχὴ θὰ σοῦ χαρίξῃ τὴν ἀληθινὴ ἀγαλλίασι, πού προσφέρει στοὺς συντετριμμένους καὶ ἀγνοῦς. Καὶ ἂν δὲν ζῆς τὴν ἐν ἡσυχίᾳ προσευχὴ ὡς ἔργο ἀγιασμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ συμπαράστασι ὄλων τῶν ἀδελφῶν σου, τότε οὔτε καὶ ἂν κάποτε τοὺς βοηθήσῃς πιὸ ἀπτὰ (ἢ τοὺς μιλήσῃς προσωπικὰ) θὰ τοὺς δώσῃς κάτι γνήσιο.

*
* *

Ἄλλα εἶναι δωρεὰ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τῆς θεώσεως τοῦ προσλήμματος, τῆς ἀναστά-

σεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, τῆς συναναστάσεως, διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὀλοκλήρου τοῦ σύμπαντος.

Ἐπλήρωσε τὰ σύμπαντα εὐωδίας. Τὰ πάντα πεπλήρωται φῶτος, οὐρανός, γῆ καὶ τὰ καταχθόνια. Καὶ διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητά του αὐτὸ τὸ φῶς φαίνεται καὶ λέγεται γνόφος, παρὰ φῶς. Ὅσοι ὁμως πνευματικῆς εὐμοιρήσωσιν χάριτος, ὅσοι ἀξιωθοῦν νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς ἀκτίστου καὶ θεοποιῦ ἐνεργείας, μποροῦν μὲ τὸ νοῦ καὶ τίς αἰσθήσεις νὰ βλέπουν τὰ ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ αἴσθησιν μυστήρια.

Αὐτὴ ἡ ζωὴ πολιτεύεται στὸ Ἅγιον Ὄρος, φανερῶνεται ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, πού διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Ὅταν δημιουργήθηκε ὁ σάλος κατὰ τῶν ἡσυχαστῶν, ὅταν ὁ Βαρλαάμ καὶ οἱ ὁμόφρονές του κατηγοροῦσαν τοὺς μοναχοὺς ὡς πεπλανημένους, αἰρετικούς καὶ μασσαλιανούς, πού ἰσχυρίζονται ὅτι βλέπουν τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀμύνθηκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ἡ διαμάχη ἦταν σκληρὴ, ἡ ταραχὴ μεγάλη καὶ ἡ διάρκειά της δεκαετίες ὀλόκληρες. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τὸν κατηγοροῦσαν ὡς αἰρετικό, νεωτεριστή, «μεμνηνότα». Ἐκεῖνος μιλοῦσε ἤρεμα, ἔλεγε συνέχεια τὰ ἴδια. Δὲν ἀλλοιώθηκε ὁ λόγος του, ἡ στάσι του. Εἶχε συνείδησι ὅτι δὲν διετύπωνε ἀτομικὲς ἀπόψεις οὔτε ἐξέφραζε ἀνεξέλεγκτη ἐμπειρία. Διετύπωνε, ἐφανέρωνε τὸ μυστήριο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, πού ἱεουργεῖται ἐν Πνεύματι στὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἐν τέλει ἡ διαμάχη μεταξύ Βαρλαάμ καὶ ἁγίου

Γρηγορίου Παλαμά είναι αντιπαραβολή δύο άνομοίων κόσμων: Ἐκ τῆ μιά μεριά ἔχομε τὴν προσπάθεια ἔκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου γιὰ μιὰ κατὰ τὸ δυνατόν φιλοσοφικὴ καὶ διανοητικὴ προσέγγισι τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν τρόπο, τὶς δυνατότητες καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς κοινωνίας (τῆς συγκράσεως) τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ δυνατότης καὶ ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς τῆς κοινωνίας εἶναι δῶρο καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας Ἐκείνου ποὺ πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς.

Στὴ θεολογία, πίστι καὶ ζωὴ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὁ Θεὸς γνωρίζεται ἀγνώστως, ὁράται ἀόρατως. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπρόσιτη, ἀόρατη, ἀμέθεκτη ὀλωσδιόλου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ αὐτὸς διαθέτει, ὅμως οἱ ἄκτιστες ἐνεργεῖες τοῦ Θεοῦ προῖενται, προχέονται καὶ φτάνουν μέχρις ἡμῶν ὡς κάλλος ἐράσιμον, φῶς ἄπλετο, δόξα ἀπόρητος.

«Προῖεται ἀχωρίστως» ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ ἡ θεία ἐνεργεῖα καὶ χάρις. Καὶ μὲ τὸ «προῖεται» φανερώνεται ἡ ἀχώριστη διαφορὰ καὶ μὲ τὸ ἀχωρίστως ἡ ἀσύγχυτη ἔνωσις.

Σὲ κάθε μιὰ θεία ἐνεργεῖα βρίσκεται ὅλος ὁ Θεός. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά χρονικὴ ἢ τοπικὴ ἀπόστασι μεταξὺ θείας οὐσίας καὶ τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι οὔτε ὁ Θεὸς βρίσκεται σὲ ἀπλησίαστο ἐπέκεινα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν ζωοποιεῖ καὶ τὸν θεοποιεῖ μὲ τὴν χάρι Του. Οὔτε μιλάμε γιὰ γνώσι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὅποτε θὰ πέφταμε στὴν εἰδωλολατρεία τοῦ πανθεισμοῦ καὶ τὴν παντελεῖ ἀθεΐα.

Τὰ πάντα γεμίζουν ἀπὸ τὴ θεοποιὸ χάρι, τὴν

ἄκτιστη ἐνεργεῖα. Τὰ πάντα λάμπουν ἀπὸ φῶς ἐνυπόστατο. Νευρογεῖται καὶ θεουργεῖται ἡ σύμπασα.

Ὅπως ἔλαμψε τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου στὴ Μεταμόρφωσι, ἔλαμψαν καὶ τὰ ἱμάτιά του καὶ ὅλη ἡ κτίσι, ὅλη ἡ φύσι. Ἡ ὕλη εἶναι ἔμπλεως τῆς θείας χάριτος (ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός).

Καὶ τὸ Ὄρος τὸ Ἅγιον, τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, ὁ χῶρος ὁ ἁγιασμένος ἀπὸ τὴ στοργὴ τῆς Κυρίας Θεοτόκου, εἶναι καὶ τὸ Ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως. Στὴν κορυφὴ τοῦ Ἄθωνος βρίσκεται ὁ ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως.

Ὁ Κύριος δὲν ἀπέκτησε στὴ Μεταμόρφωσι κάτι ποὺ δὲν εἶχε προηγουμένως, οὔτε κάτι ποὺ ἔχασε στὴ συνέχεια. Ἡ λάμψις καὶ τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως εἶναι ἡ δόξα ἡ προαιώνιος καὶ ἄκτιστος ποὺ εἶχε πρὸ καταβολῆς κόσμου. Εἶναι ἡ ἴδια μ' αὐτὴν ποὺ θὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Εἶναι ἡ ἴδια ποὺ θεοποιεῖ τοὺς ταπεινοὺς καὶ συντετριμμένους. Ἀνάγει στὸν οὐρανὸ τοὺς γηγενεῖς. Καὶ πλημμυρίζει μὲ τὸ ἱλαρὸ φέγγος τοῦ παραδείσου τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Ἀτελεύτητη μεταμόρφωσι, παρατεταμένη Πεντηκοστή, ἄρρητη ἀγαλλίασι.

Ἐνσαρκώνεται ἡ πνευματικὴ ζωὴ. Παίρνει πνευματικὴ ὑπόστασι κάθε μιὰ ὑλικὴ ἀπασχόλησι· γίνεται μιὰ ἀφορμὴ δοξολογίας, θεογνωσίας, καὶ αἵτησι τοῦ ἐλέους τοῦ Κυρίου. Ὅλη ἡ παραμονὴ καὶ ἡ ζωὴ τῆς ὑπομονῆς στὸν τόπο τοῦτο εἶναι ἀφορμὴ πνευματικῆς ὠριμότητος.

Δὲν χωρίζεται ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ. Ἀγιάζεται ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὁ λόγος καὶ ἡ

σιωπή, ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἡσυχία, ἡ παρουσία καὶ ἡ ἀπουσία, ὁ ἕνας καὶ ὅλοι.

Ἔρχεται ἡ χάρις σ' ὅλο τὸν ἄνθρωπο. Εἰρήνη σ' ὅλους τοὺς λογισμοὺς του. Γαλήνη στὴν ὑπαρξί του. Ἄνάπαυσι στὸ εἶναι του. Φῶς μέσα καὶ γύρω. Καὶ αὐτὸ τὸ φῶς γεμίζει τὴν κτίσι ὅλη, ἀποκαλύπτει τὰ πάντα. Ἔρχονται ἀσταμάτητα κύματα χαρᾶς, πίστεως καὶ ἐλπίδος. Ἐνσαρκώνεται ἡ πίστι ἀκατάπαυστα, νοιώθεις ὅτι ἐν Αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν.

Σήμερα, γίνονται ὅλα.

Σήμερον γεννᾶται ἐκ Παρθένου.

Σήμερον βαπτίζεται καὶ ἡ φύσις πᾶσα λαμπαδοφεγγεῖ.

Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου καὶ γνωρίζεται ὡς Βασιλεὺς τῆς Δόξης.

Σήμερον ἀνίσταται καὶ πληροῖ τὰ σύμπαντα εὐωδίας.

Σήμερον ἀναλαμβάνεται στὸν οὐρανό, κάνει τὴν ἀνθρώπινη φύσι συγκάθεδρη μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀδιαστάτως μένει μαζί μας.

Σήμερα προγευόμεθα τῆ δευτέρα παρουσία: Ἡ «ἡμέρα ἐκεῖνη» εἶναι ὁ Κύριος (ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος). Καὶ ὁ ζῶν ἐν τῷ Κυρίῳ ζῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη. Ἦδη κέκρῖται. Μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

Στῇ Θεῖα Λειτουργίᾳ μιμησκόμεθα ὄλων αὐτῶν διὰ μιᾶς. Ὅλα ὅσα ἐγιναν καὶ ὅσα ἀναμένονται εἶναι παρόντα. Καὶ ὅλη ἡ ζωὴ ἐγινε Θεῖα Λειτουργία. Ἀγιαστήκε ὅλος ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ἄχρονο Φῶς τῆς χάριτος συντέμνει τὴν ἱστορία καὶ καθιστᾶ τὰ πάντα ἀθρόως παρόντα. Εὐλογεῖ καὶ φωτίζει τὴ δη-

μιουργία καὶ ἀποκαλύπτει τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς της.

Ἡ ἀνάπαυσι ἡ πνευματικὴ, ὁ ἀγιασμός, ἡ ἀγαλλίασι, ἡ παραμυθία καὶ ἡ εὐλογία προχωρεῖ μὲ τὴν εὐχή, ποὺ ἐγινε ἀναπνοὴ τοῦ πνευματικοῦ μας ὄργανισμοῦ, σ' ὅλη τὴν ὑπαρξί τοῦ ἀνθρώπου. Φτάνει εἰς πάντας ἀρμούς, εἰς νεφρούς, εἰς καρδίαν.

Αὐτὸ τὸ ἴδιο φῶς τὸ ἄκτιστο, ἡ εὐλογία καὶ ἡ χάρις, νοιώθεις νὰ προχωρῇ σ' ὅλο τὸ Ἅγιον Ὄρος, σ' ὅλο τὸ λαό μας, τὸ χῶρο τῆς ζωῆς του καὶ τὸ ἦθος του.

Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας εἶναι λειτουργικά. Καὶ ἡ ἀγωγή, τὸ ἦθος, ἡ παιδεία μας εἶναι τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἄξονας στὴν παράδοσι καὶ στὴ ζωὴ μας εἶναι ὁ Θεάνθρωπος. Τὸ κέντρο κάθε χωριοῦ ὁ ναός. Ὅλη ἡ ἐνορία, ὅλο τὸ χωριὸ μιὰ οἰκογένεια, μιὰ Ἐκκλησία. Γιορτὲς καὶ πανηγύρια οἱ γιορτὲς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τὴν ἡμέρα τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἀργίες, οἱ γιορτὲς καὶ τὰ τραγούδια.

Ἡ ψυχαγωγία σεμνή. Καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὰ λόγια καὶ ὁ ἦχος σχετίζονται μὲ τὸν ἦχο (καὶ τὸ ἦθος) τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ συχνὰ ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς εἶναι καὶ ὁ ψάλτης τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ θυμᾶσαι τὸν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ.

Ὅπως ἀπὸ τὴν ἀπρόσιτη οὐσία τοῦ Θεοῦ προχέεται καὶ προίεται ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια, ἡ χάρι, τὸ φῶς, τὸ κάλλος τὸ ἐράσμιο ποὺ θεώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἔργα του καὶ τὸν κόσμον ὅλο, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν ἀστεῖρευτη πηγὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Θεῖας Λειτουργίας της, ἀρδεύεται ὅλη ἡ ζωὴ. Εὐλογεῖται κάθε ἐκδήλωσι. Ἀπὸ τῆ

γέννα του ανθρώπου, τὴ βάφτισι, τὸ γάμο, μέχρι τὸ ἐξόδιο.

Ὅλα ἀγιάζονται, εὐλογοῦνται. Καὶ ὅλα ἀγιάζουν, διδάσκουν. Οἱ χαρὲς ἀποκτοῦν νόημα αἰώνιο καὶ οἱ δοκιμασίαι φανερώνονται εὐλογίαι ἀνεξάντλητες. Αὐτὸ γίνεται στὴν προσωπικὴ ζωὴ κάθε πιστοῦ, στὴ ζωὴ ὅλης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, στὴ ζωὴ τοῦ Γένους μας.

Ὅλα ἔχουν ἓνα προσωπικὸ χαρακτῆρα. Δημιουργήθηκαν ἀπὸ πρόσωπο. Σέβονται τὸν ἄνθρωπο. Δημιουργοῦν πρόσωπα.

Ἀνασταίνουν τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Παίρνει ὄνομα ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴν Ἐκκλησία.

Ὁ καθένας εἶναι μιὰ ἀξία ἄλλου ἐπιπέδου, πού ξεφεύγει ἀπὸ τὶς μετρήσεις, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὶς κρίσεις τὶς ἀνθρώπινες.

Καὶ ἀπὸ τὰ ὑλικά δημιουργήματα προχέεται χάρις προσωπικὴ, ἀνταύγεια ἄκτιστη, ἀνάπαυσι καὶ εὐλογία πού θεώνει τὸν ἄνθρωπο.

Κέντρο τῆς ζωῆς μας ὁ Χριστός. Κέντρο κάθε κοινότητος ὁ ναός. Κέντρο τοῦ Γένους μας ὀλοκλήρου ἡ Ἁγία-Σοφία, ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία.

Ὅταν ὑπῆρχε ἡ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὴν Ἁγία-Σοφία μετροῦσαν τὶς ἀποστάσεις κάθε μιᾶς πόλεως καὶ χώρας τῆς Οἰκουμένης.

Μητέρα μας εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἡ ζωὴ μας ὅλη προέρχεται, στεγάζεται καὶ εὐλογεῖται ἀπ' αὐτήν.

Καὶ ὅταν ἡ Πόλι ἔπεσε, δὲν ἔπεσε ἡ Ἐκκλησία. Αὐτὴ κράτησε τὸ Γένος, τὴ ζωὴ μας, τὸ κουράγιο μας. Αὐτὴ περιέθαλπε τὸ λαό μας ὡς ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς. Ἡ καρδιά μας καὶ τὸ ἴνδαλμά μας ἡ

Ἁγία-Σοφία, πού δὲν εἶναι εἶδωλο οὔτε ἀπειλὴ γιὰ κανένα, ἀλλὰ εὐλογία γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.

Μπορεῖ νὰ ἔπεσε ἡ Πόλι, νὰ ξεσκίστηκαν τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας, νὰ ἀτιμάστηκαν τὰ ἀγιάσματα, νὰ ἔγινε τζαμί, μουσεῖο ἢ Μεγάλῃ Ἐκκλησία. Κάτι ὅμως δὲν πέφτει, δὲν ξεσχίζεται, δὲν ἀτιμάζεται. Ἡ Ἁγία-Σοφία λειτουργεῖ. Ἡ Ἐκκλησία ζῆ. Κάθε ξωκκλήσι, κάθε Λειτουργία, κάθε πιστὸς εἶναι Ἁγία-Σοφία.

Ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ (μὲ τὴ θεία χάρι) καὶ οὐδαμοῦ (νοούμενος κοσμικά). Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς εἶναι ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος, ἀλλὰ τοὺς μετέχοντας ἀγιάζων. Ὑπερβαίνει τοὺς ὅρους τῆς φθορᾶς.

*
* *

Μπαίνοντας μέσα στὴν Ἁγία-Σοφία νοιώθεις σ' ὅλη σου τὴν ὑπαρξί τι σημαίνει «καινὴ κτίσις», μένεις ἀκίνητος. Σβήνουν ὅλες οἱ περιγραφές πού ἔχεις ἀκούσει, ὅπως σβήνουν τὰ ἀστέρια, μόλις ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος. Γίνεσαι μάρτυρας τοῦ μυστηρίου τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τῆς Ἀναστάσεως, Ἀναλήψεως, τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

Ἐνας ἄλλος κόσμος σὲ δέχεται. Κάτι τὸ μεγαλόπρεπο, οὐράνιο, ἀπεριόριστο καὶ ταυτόχρονα τὸ ζεστό, ἀνθρώπινο καὶ οἰκεῖο.

Βλέπεις πῶς τὸ τεράστιο, τὸ βαρὺ, τὸ ἀσήκωτο μπορεῖ νὰ ὑψωθῆ, νὰ ἀναληφθῆ καὶ νὰ γίνῃ οὐρανὸς μένοντας ταυτόχρονα γῆ. Μιὰ οὐράνια ὀπτασία μὲ ὑλικὴ ὑπόστασι φωτίζει τὸ εἶναι σου.

Δέν είναι όφθαλμαπάτη ότι ή γή έγινε ούρανός, αλλά γεγονός ιστορικό. Έδω πέρα βεβαιώνεσαι πώς ή Παναγία είναι ή «ούρανώσασα τό γεώδες ήμών φύραμα».

Βρίσκεσαι ένώπιος ένωπίω. Διαβάζεις άρχιτεκτονικά διατυπωμένο τό δόγμα τής Συνόδου τής Χαλκηδόνας. Έκούς μέσα στην άπόλυτη σιγή του ούρανίου τρούλλου τή Θεία Λειτουργία.

Βρίσκεσαι στην καρδιά τής ιστορίας τής Έκκλησίας, του μυστηρίου του Σταυρού και τής Άναστάσεως και στην καρδιά τής ιστορίας του Γένους μας και του άνθρωπίνου γένους, μέσα στον κόσμο τον καινό, όπου συνουσιούται ή στιγμή με την αιωνιότητα, τό κτιστό με τό άκτιστο.

Καταλαβαίνεις γιατί οι άντιπρόσωποι του Βλαδιμήρου τής Ρωσίας, όταν μπήκαν μέσα έδω, έμειναν ένεοί. Δέν μπόρεσαν νά έπισκεφθούν άλλη χώρα για άλλη θρησκεία, δέν χωρούσε καμμιά συζήτηση. Έδω, είπαν, βρίσκεται ό ούρανός πάνω στη γή. Οι συζητήσεις γίνονται πριν συμβή αυτό τό θαύμα. Όταν αυτό τελεσθή, τότε άνοίγει ή αυλαία τής λάλου σιγής άλλου κόσμου.

Μπαίνεις σε κτήριο και βγαίνεις σε έλευθερία «ή Χριστός ήμάς ήλευθέρωσεν». Ένδύεσαι ήθος ούρανίου Βασιλείας και νοιώθεις πολίτης τής οικουμένης.

Δέν άνήκει απλώς σε ένα έθνος ό ναός αυτός, αλλά σώζει την ύφήλιο. Δέν είναι κατόρθωμα τεχνικής, αλλά θεολογική επίτευξη και άνωθεν δωρεά: άπτή μαρτυρία τής φιλανθρωπίας του Θεού που «έκλινεν ούρανούς και κατέβη».

Δέν σβήνει ή κανδήλα τής χάριτος στην Άγια-

Σοφία, και άν γίνη τζαμί ή μουσείο. Δέν καταστρέφεται, και άν γίνη χώμα. Έρουργείται στο διηνεκές τό μυστήριο τής σαρκωθείσης του Θεού Σοφίας.

«Έδου θυσία μυστική τετελειωμένη δορυφορείται. Πίστει και πόθω προσέλθωμεν, ίνα μέτοχοι ζωής αιωνίου γενώμεθα».

Ό Λόγος έσαρκώθη. Τό δόγμα τής Χαλκηδόνας διετυπώθη. Έ Η Άγια-Σοφία έκτίσθη. Έ Η Λειτουργία τής σωτηρίας του σύμπαντος κόσμου ίρουργείται. Αυτός είναι ό άξονας τής ιστορίας μας.

Έξω από την Έκκλησία άν δής τή σύγχρονη ιστορία μας, σε πιάνει πανικός, παντού άπλώνεται μαύρη κατήφεια. Όταν θυμούμαστε τή μικρασιατική καταστροφή, όταν τά διηγούμαστε, τά βλέπουμε, τά κρίνουμε έξω από την Έκκλησία, βρισκόμαστε σε μιá συμφορά άνεπανόρθωτη. Όταν βάλουμε τό νεκρό τής Μικράς Άσίας μέσα στην Άγια-Σοφία, τότε όλα γαληνεύουν κάτω από τό θόλο της, παίρνουν άλλες διαστάσεις, φωτίζονται με φώς άλλης χροιάς, ίλαρότητας και διαρκείας. Έ Η συμφορά γίνεται γεννητική άλλης δυνάμεως, ήθους, χρέους. Τό πένθος άποδεικνύεται χαροποιόν, βλέπεις ότι μπορούμε νά ζήσουμε, νά συνεχίζουμε την ιστορία μας. Παρ' όλες τις συμφορές και έξ αιτίας των συμφορών.

Έ Η «Κόκκινη Μηλιά» δέν είναι ένας γεωγραφικός τόπος. Έ Η Μεγάλη Έδέα -σήμερα μπορεί νά την ονομάζουμε Κοινή Άγορά- δέν είναι ή κατάληψη ενός χώρου, αλλά ή άνοδος σε ένα πνευματικό επίπεδο, τό νά αναχθούμε στο ύψος του ήθους τής Άγια-Σοφιάς, στο ύψος τής όρθοδόξου Θείας Λειτουργίας. Νά προσκομίζουμε, νά αγιάζουμε τή ζωή

καὶ τὴν ἱστορία μας μέσα στὴ Θεία Λειτουργία.
Ἔτσι ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ γένους μας φανερώνεται
πὼς εἶναι ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους,
εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Διαστέλλεται, ἀγιάζεται ὁ ἄνθρωπος, τὸ Γένος,
ἡ ἱστορία μας.

Ἡ Ἐκκλησία μᾶς μυσταγωγεῖ διὰ τῆς ἱστορίας
στο τέλος, ποῦ εἶναι ἀρχὴ ἀτελεύτητης ζωῆς. Διὰ
τῆς Ἐκκλησίας παίρνει νόημα ἡ ζωὴ τοῦ καθενός
μας καὶ ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ μας.

Κάθε κοινότης μὲ τὴ Θεία Λειτουργία ἀποκτᾶ
τὸν καθολικὸ της χαρακτήρα.

Καὶ ὅλο τὸ Γένος μας εἶχε καὶ ἔχει μιὰ οἰκου-
μενικὴ ἀποστολή, νὰ μεταφέρει τὸ μήνυμα τῆς
Ἀναστάσεως τοῦ Θεανθρώπου, τῆς ἀναστάσεως
τοῦ κάθε ἀνθρώπου.

Μέσα ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἀναδύεται ἄνεσι
πνευματικὴ στὴν προσωπικὴ ζωὴ. «Ἐπαρον τοὺς
πειρασμοὺς καὶ οὐδεὶς ὁ σωζόμενος».

Μέσα ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς δοκιμασίες, ἄνεσι στὴν
πορεία τοῦ Γένους, ἄλλη δύναμι, ὁ Χριστὸς ποῦ
νίκησε τὸ θάνατο.

Στὴ σημερινὴ κατάστασι τῶν πολέμων καὶ ἀ-
πειλῶν πάλι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ πιὸ
κατάλληλη νὰ βοηθήσῃ τὴν οἰκουμένη.

Ἀπὸ παλῆὰ μέχρι σήμερα καὶ μέχρι τερμάτων
αἰῶνων ἡ δύναμι καὶ ἡ μαρτυρία καὶ ὁ χαρακτήρας
τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ζωὴ ἐν Χριστῷ
Ἀναστάντι καὶ ἡ δι' Αὐτοῦ ἀντιμετώπισις ὄλων τῶν
συμφορῶν νικηφόρος. Καὶ ἡ χαρούμενη μαρτυρία
γιὰ ὅλο τὸν κόσμο, γιὰ κάθε ἄνθρωπο καὶ κάθε
ἐποχὴ, ὅτι ὑπάρχει δυνατότης ζωῆς.

*
*

Δὲν μιλοῦμε γιὰ κάτι σχετικὸ οὔτε ζοῦμε κάτι
περιορισμένο.

Μιλοῦμε γι' Αὐτὸν ποῦ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη
καὶ θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Μιλοῦμε γιὰ
τὴν Ἐκκλησία τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ. Γι' Αὐ-
τὸν ποῦ ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνιστάμενος
συνανέστησε τὴν οἰκουμένη. Γι' Αὐτὸν ποῦ βγήκε
ἀπὸ τὸν Τάφο ὡς νυμφίος ἐκ παστοῦ καὶ συνανέ-
στησε τὸ ἀνθρώπινο σύμπαν.

Καὶ τώρα τὰ πάντα εἶναι φωτισμένα, καταγλαί-
σμένα, ζωοποιημένα ἀπὸ τὴ Ζωὴ ποῦ ἐκ τοῦ τάφου
ἀνέθορε. Καὶ ὅλη ἡ κτίσι, ἡ φύσι, τὸ σῶμα τῆς
Ἐκκλησίας, ἡ θεολογία, οἱ Ἅγιοι, οἱ εἰκόνες, οἱ
ὑμνοὶ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸ ἄκτιστο φῶς τοῦ Ἀνα-
στημένου. Καὶ τίποτε δὲν φοβάται πιά αὐτὸ τὸ φῶς.

Καὶ ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασι δίδει εἰρήνην,
χαρὰ, στέλνει τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα.

Δείχνει τοὺς μῶλωπας καὶ τὰς πληγὰς. Καὶ εἶναι
παντοδύναμος ἤρεμα καὶ ἀναμφισβήτητα. Γι' αὐτὸ
ζητᾶ ἀπὸ τὸν Θωμᾶ νὰ τὸν ψηλαφήσῃ· τὸν Θωμᾶ
ποῦ ἀγωνιοῦσε καὶ ἀμφέβαλλε.

Στοὺς φοβισμένους μαθητὰς δίδει εἰρήνην.

Στὴ Μαρία, ποῦ κλαίει στὸν τάφο καὶ ἔχει
τέτοια ἀγάπη, ποῦ ζητᾶ τὸν Διδάσκαλο ἀκόμη καὶ
νεκρὸ, λέει τὸ ὄνομά της. Καὶ ἀμέσως γνωρίζει ὅτι
βρίσκεται μπροστὰ στὸν Ἀναστημένο.

Καὶ στοὺς μαθητὰς, ποῦ ψαρεύουν καὶ δὲν
εἶχαν πιάσει τίποτε, παρ' ὅλο τὸν κόπο καὶ τὴν
ταλαιπωρία ὅλης τῆς νύχτας, ἔρχεται καὶ τοὺς ρωτᾶ
φιλικά: «Παιδιά, μὴ τι προσφάγιον ἔχετε;» Καὶ

ἀκοῦνε τὴ συμβουλή του· πιάνουν ψάρια, τόσο πολλά, πὸ σκίζονται τὰ δίχτυα. Καὶ βγαίνοντας ἔξω βρίσκουν ἤδη «ἀνθρακιὰν κειμένην καὶ ὀψάριον ἐπ' αὐτῆς».

Καὶ κανεὶς δὲν τὸν ρώτησε, «Σὺ τίς εἶ;», γιατί ὅλοι ξέρανε ὅτι εἶναι ὁ Κύριος.

Καὶ στὴν πορεία πρὸς Ἑμμαοὺς συμπορεύεται μὲ τοὺς ἀγωνιῶντας μαθητάς. Συζητᾷ σὰν ἄγνωστος. Τοὺς λύνει τὶς ἀπορίες. Καὶ ἀγαποῦν τὸν ἄγνωστο αὐτόν. Δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ φύγη. Τὸν παίρνουν μαζί τους. Καὶ στὴν κλάσι τοῦ ἄρτου τὸν γνωρίζουν ποιὸς εἶναι. Καὶ γίνεται ἄφαντος. Καὶ μένει γιὰ πάντα μαζί τους παντοῦ. Καὶ φεύγουν «ἐκείνη τῇ ὥρᾳ», γιὰ νὰ ποῦν τὸ μήνυμα στοὺς «ἕνδεκα». Καὶ πρὶν ἀρχίσουν αὐτοὶ νὰ λένε τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, οἱ Ἄποστολοι τοὺς ἀναφέρουν ὅτι εἶδαν πάλι τὸν Κύριο.

Καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἄφαντος καὶ πραγματικὰ μεταξύ μας μέχρι τερμάτων αἰῶνος. Εἶναι ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών.

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ τὸ φῶς αὐτὸ τὸ ἀνέσπερο, ἡ χαρὰ ἡ ἄληκτη πὸ γεννᾶται ἐκ τοῦ Τάφου, συγκρατεῖ, συνέχει καὶ καλλύνει τὰ πάντα μέσα στὴν Ἐκκλησία.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἴτε κλαίει, εἴτε προβληματίζεται γιὰ τὴ σωτηρία του, εἴτε βασανίζεται γιὰ θέματα πίστεως, εἴτε δουλεύει γιὰ τὸ ψωμί του· ζητᾷ, ἔχει ἀνάγκη Αὐτὸν πὸ καταλαβαίνει τὸν ἄνθρωπο, πὸ ἐγινε ἄνθρωπος ὄντας Θεός, πὸ θυσιάστηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ μιᾷ τῇ γλώσσᾳ τοῦ καθενός. Δίδει στὸν καθένα αὐτὸ πὸ θέλει, πὸ

ἔχει ἀνάγκη, πὸ καταλαβαίνει, πὸ ζητᾷ. Ἔτσι σώζονται ὅλοι καὶ ὁ καθένας προσωπικὰ, ἀκούγοντας τὸ ὄνομά του, παίρνοντας ὄνομα καινὸ. Καὶ ὅλοι συναγόμεθα στὴν Εὐχαριστία, στὴ Θεία Λειτουργία, ὅπου φανερῶνεται πλήρως ὁ Κύριος. Καὶ ἀπ' ὅπου παίρνομε δύναμι, γιὰ νὰ συνεχίσωμε τὴν πορεία μας.

Ἄλλα εἶναι δοκιμασμένα, περασμένα ἀπὸ κρίσι μεγάλη. Ἄλλα εἶναι τῆς Ἀναστάσεως τὴν πείραν εὐληφῶτα. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἡρεμος καὶ παντοδύναμος. Δὲν φοβᾶται καμμιά ἀπειλή, ὄχι γιατί εἶναι ἀρματωμένος κοσμικὰ, ἀλλὰ γιατί τὸν ἀγαπᾷ Αὐτὸς πὸ ἀγαπᾷ ὅλο τὸν κόσμον καὶ νίκησε τὸ θάνατο διὰ τοῦ θανάτου.

Ἡ θεολογία καὶ ἡ εὐσέβεια τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνακεφαλαιώνονται στὸ χαιρετισμὸ τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ: «Χαρά μου, Χριστὸς ἀνέστη».

Τὰ προβλήματα ἔχουν λυτῆ. Ἀδιέξοδα δὲν ὑπάρχουν πιά. Τὸ γεγονός, ἡ ἔκρηξι τοῦ φωτὸς τῆς Ἀναστάσεως ἀνοίγει ἄλλη σελίδα τῆς ἱστορίας. «Ἦλθε ἡ τῆς ζωῆς βασιλεία καὶ κατελύθη τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ γέγονεν ἄλλη γέννησις, βίος ἕτερος, ἄλλο ζωῆς εἶδος, αὐτῆς τῆς φύσεως ἡμῶν μεταστοιχείωσις» (ἅγ. Γρηγόριος Νύσσης).

Μπαίνομε στὴν καινὴ κτίσι. Καὶ πάλι ἀρχίζομε καὶ δουλεύομε. Ζοῦμε, σκεφτόμαστε καὶ δημιουργοῦμε πολιτισμὸ. Καὶ γνωρίζομε νέες περιπέτειες, πειρασμούς, δυσκολίες. Καὶ ὅλα τὰ ζοῦμε διαφορετικὰ.

Ἔχει ἀφομοιωτικὴ καὶ προσληπτικὴ δύναμι ἡ

Ἐκκλησία καὶ ἡ θεολογία της, γιατί μιλά, ἀντιδρᾶ, ἐνεργεῖ καὶ πράττει ὡς ἐξουσίαν ἔχουσα.

Ἀγαπᾷ ὅλους. Δέχεται ὅλους. Δὲν φοβᾶται κανένα. Δὲν πείθεται σὲ κανένα ψέμα. Δὲν ἀνέχεται καμμιά πλάνη ἢ αἵρεσι.

Ἐδῶ βρῖσκει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀνάπαυσί του, τὸν ἑαυτὸ του, τὸ ρυθμὸ του.

Ἦ,τι ζητᾶ, τὸ ἔχει μὲ τὸ παραπάνω. Ἦ,τι τοῦ προσφέρεται, ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.

*
* *

Ἡ ἐνσάρκωσι αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἀναστημένου διακρίνεται στὰ πρόσωπα ὄλων τῶν Ἀγίων. Μποροῦμε ὅμως νὰ τὰ δοῦμε χαρακτηριστικὰ καὶ χειροπιαστὰ στὴ μορφὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποῦ γεννιέται πνευματικὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος, παίρνει εὐλογία ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κυρ-Σωφρόνιο καὶ βγαίνει στὸ κήρυγμα. Τὸ ἦθος καὶ ὁ λόγος του ἔχει μιὰ ἄμεση σχέσι μὲ τὸ ἦθος τοῦ Ὄρους καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς Ἁγια-Σοφιάς.

Ἐξῆσε στὸ Ὄρος 17 χρόνια. Ἀσκήθηκε. Ἐγινε ἀγιορείτης ἀληθινός. Ἐμαθε νὰ εἶναι ταπεινός. Ἀγιάστηκε. Ἦταν καλὴ φύσι ὁ ἴδιος. Καὶ ἀνέτειλε ἀπὸ μέσα του αὐτὸ τὸ θαῦμα, ὁ ἥλιος ποῦ φώτισε τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἐξαίφνης, ἀνεπίστως, σοῦ μὴ εἰδότος, ἔρχονται τὰ χαρίσματα μόνα τους –ἐὰν ὁ τόπος εἶναι καθαρὸς– ὅταν καὶ ὅπως ὁ Θεὸς θέλει.

Δὲν τὸν δίδαξε κανεὶς ἐπὶ μέρους πρᾶγματα· πῶς νὰ μιλά, πῶς νὰ γράψῃ στὸν κάθε πασᾶ, πῶς νὰ διοργανώσῃ τὴν παιδεία.

Γνώρισε τὸν συντετμημένο λόγο τῆς χάριτος, τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς ποῦ ξεπερνᾶ κάθε θάνατο· καὶ βγῆκε νὰ τὸ πῆ στους κρεμασμένους σὲ ποικίλους σταυροὺς ἀδελφούς του. Καὶ σὰν καλὸς Σαμαρεῖτης τοὺς μαλάκωσε τὸν πόνο, τοὺς ἐπλυνε τὶς πληγὲς καὶ τοὺς ὀδήγησε στὴν ἄληκτη χαρὰ τῆς καινῆς κτίσεως.

Μέσα στὴν Ἐκκλησία δὲν παίρνεις ἐξωτερικὲς, μηχανικὲς ἐντολές, ποῦ σὲ κάνουν ἑτεροκίνητο, οὔτε αὐτοσχεδιάζεις, μεταβάλλοντας σὲ πειραματόζωα τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ποιμαίνεις. Ἀλλὰ εἶσαι ἐλεύθερος, κινεῖσαι αὐθόρμητα καὶ ὑπακούεις στὴ μὴν Ἀλήθεια καὶ Ζωή. Πεθαίνεις, θάπτεσαι σὺν τῷ Χριστῷ καὶ ἀνατέλλει ἀπὸ μέσα σου μιὰ ὄντως ἄλλη ζωὴ ποῦ σὲ ξεπερνᾶ, ξεπερνᾶ τὸ θάνατο, ἀνήκει σὲ ὅλους. Καὶ σὺ ἀνήκεις σὲ ὅλους.

Ἐπακούεις καὶ ξέρεις τὸ Νόμο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ἐλκεσαι σὰν μαγνητικὴ βελόνη ἀπὸ μακρινό, ἀμετακίνητο πολικὸ ἀστέρα, ποῦ κατευθύνει ἀπαρέγκλιτα τὴν πορεία σου μέσα στὰ μεταβαλλόμενα στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς μιλά προσωπικὰ, κινεῖται ἐλεύθερα, πολιτεύεται ὅσια. Καὶ ἀπ' ὅλη τὴ διαγωγή καὶ τὸ λόγο του λέγεται τὸ ἴδιο πρᾶγμα, φανερῶνεται ξεκάθαρα ὁ ἕνας Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐσαρκώθη καὶ ἔσωσε καὶ σώζει τὸν ἄνθρωπο.

Εἶναι προσωπικὸς ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ ποῦ γεννήθηκε ἀπ' αὐτόν, ποῦ ἐξεφράσθη ἐλεύθερα, μὲ τὶς εἰκόνες ποῦ ἤθελε, τὴν ἐπιείκεια, τὴν αὐστηρότητα, τὴν ἀγάπη καὶ τὴ χάρι του. Καὶ ταυτόχρονα εἶναι ὀλοκάθαρα ὁ λόγος ὁ ἕνας τῆς Ἐκκλησίας. Μιὰ ἐπαλήθευσι τοῦ κυριακοῦ λόγου: «Τὸ

ὕδωρ ὃ ἐγὼ δώσω γενήσεται ἐν ὑμῖν πηγή ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Αὐτὴ εἶναι ἡ θεολογία τῶν Ἁγίων: Λόγος δικός τους, προσωπικός, καὶ ταυτοχρόνως λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ Πνεύματος γεννηθεῖς.

Γι' αὐτό, ἐνῶ βγαίνει στὸ κήρυγμα μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ τρικυμία μαίνεται καὶ τὰ πάντα ἀπειλοῦνται (οἱ κατακτητὲς πιέζουν, οἱ προπαγανδιστὲς ἀπὸ τῆ Δύσει ὀργιάζουν, οἱ Ἑβραῖοι βυσσοδομοῦν, οἱ ραγιαδες ὑποκύπτουν· κατὰ ἐπαρχίες ἀλλαξοπιστοῦν), ἐκεῖνος δὲν ταράσσεται καθόλου. Σὰν ἔμπειρος καπετάνιος ξέρει τί θὰ ρίξη στὴ θάλασσα καὶ τί θὰ κρατήση.

Μιλᾶ ἀπλᾶ, σταθερὰ καὶ ἤρεμα: Θὰ ἤθελα, ἀδελφοί μου, νὰ ἀνέβαινα στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ φωνάξω ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν ἀπάντων, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ αὐτὸ νὰ κάμω, γυρίζω ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ διδάσκω.

Μὲ ὅλη του τῆ ζωὴ τοὺς λέει:

Μὴ φοβᾶστε καθόλου. Εἶμαι μαζί σας. Εἶμαι ἐλάχιστος καὶ ἀδύνατος. Δὲν εἶμαι ἰκανός, ὄχι νὰ σᾶς διδάξω, ἀλλὰ οὔτε νὰ φιλήσω τὰ ποδάρια σας. Εἶστε βαφτισμένοι, μυρωμένοι καὶ ὁ καθένας σας εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον.

Καὶ ἐγὼ σᾶς μιλῶ σὰν ἀδελφός, ὄχι σὰν δάσκαλος. Ἡ δουλειὰ ἡ ἐδική μου εἶναι ἐδική σας, εἶναι τῆς πίστεώς μας, τοῦ γένους μας. Δὲν ζητῶ χρήματα, σκούμπουρα, κουρνιαχτὸ καὶ ἀράχνη. Μὲ λέγει ὁ Χριστός, νὰ ζητήσης ἓνα πράγμα ὅπου εἶναι τιμιώτερον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον: νὰ ζητήσης τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τὲς ἀδελφές σου, νὰ δεθῆτε μὲ

τὴν ἀγάπην, νὰ σᾶς βάλω εἰς τὸν παράδεισον, νὰ χαίρεσθε πάντοτε.

Δὲν ἔχω δικιά μου σακκούλα, κασέλλα, σπίτι. Ἔνα ράσο ἔχω. Καὶ τὸ σκαμνὶ ὅπου ἔχω δὲν εἶναι ἐδικό μου, διὰ λόγου σας τὸ ἔχω. Εἶναι ὁ τάφος μου καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα ὁ νεκρὸς ὅπου σᾶς ὀμιλῶ. Ἐτοῦτος ὁ τάφος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ διδάξῃ ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ νεκρὸς ἐαυτὸς μου σᾶς λέει τὴν ἀλήθεια. Ἄν κατέβαινε ὁ Θεός, θὰ σᾶς ἔλεγε τὰ ἴδια.

Μὴν φοβᾶστε κανένα. Δῶστε ὅ,τι σᾶς ζητοῦν. Δῶστε χαράτσια, χρήματα, πράγματα. Καὶ τὸ κορμί σας ἄς τὸ καύσουν, ἄς τὸ τηγανίσουν. Δὲν θὰ δώσετε μόνο τὴν ψυχὴ σας καὶ τὸν Χριστό. Ἄπ' ἐκεῖ θὰ βγοῦν ὅλα. Καὶ ἀνοίξτε σχολεῖα ἑλληνικά. Νὰ βάλετε ὅλοι σας, γιὰ νὰ σπουδάζουν ὅλα τὰ παιδιά, χωρὶς νὰ πληρώνουν. Νὰ μάθουν τὰ παιδιά τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ ξεσκεπάσουν ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ εἶναι ἐκεῖ κρυμμένα.

Ἄπὸ τὸ σχολεῖον μανθάνομεν τὸ κατὰ δύναμιν τί εἶναι Θεός, τί εἶναι ἀγία Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, τί εἶναι δαίμονες, τί εἶναι Παράδεισος, τί εἶναι κόλασις, τί εἶναι ἁμαρτία, ἀρετή. Ἄπὸ τὸ σχολεῖον μανθάνομεν τί εἶναι ἀγία Κοινωνία, τί εἶναι Βάπτισμα, τί εἶναι τὸ ἅγιον Εὐχέλαιον, ὁ τίμιος Γάμος, τί εἶναι ψυχὴ, τί εἶναι κορμί... τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὲς ἐκκλησίες, τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰ μοναστήρια. Ἄνίσως καὶ δὲν ἦταν σχολεῖα, ποῦ ἤθελα ἐγὼ νὰ μάθω νὰ σᾶς διδάσκω;

Εἶναι αὐθεντία καὶ ὄντως δάσκαλος ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ δὲν ἔρχεται σὰν αὐθεντία καὶ δάσκαλος,

ἀλλὰ σὰν μικρὸς καὶ μαθητῆς. Δίδει συμβουλὲς καὶ ζητᾷ συμβουλές. Δίδει εὐλογία (παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ εὐλογήσῃ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου ὅλου) καὶ ζητᾷ τὴν εὐλογία ὅλων τῶν πιστῶν. Ὑψώνει τὸν κατατρεγμένο, τὸν ἐξουθενημένο στὴ θέσι τοῦ δασκάλου, αὐτοῦ ποῦ ἔχει ἀξία, ποῦ δίδει συμβουλές, ποῦ λέει τὴ γνώμη του καὶ δίδει εὐλογία. Ἔτσι ἀνιστᾷ τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ ραγιά τὸν κάνει ἀφέντη, κύριο, ἄρχοντα τοῦ πνεύματος.

Εἶναι ταπεινός. Βάζει τὸν ἑαυτοῦ κάτω ἀπ' ὅλους. Δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ ἄξιο νὰ συμβουλεύσῃ κανένα σὰν δάσκαλος. Καὶ ταυτοχρόνως ἔχει τὴ δύναμι νὰ πῆ ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουν κανένα προφήτη Ἡλία, γιατί ἂν θὰ ἐρχόταν ἐν σαρκί, θὰ ἔκαιγε τὴν γῆν ἄρδην: «Ὁ Πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν του μοῦ ἐχάρισε (τὸ ζῆλο καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ προφήτου) καὶ μὴ καρτερεῖτε ἄλλον Ἡλίαν νὰ σᾶς διδάξῃ».

Ξέρει νὰ μιᾷ, νὰ σέβεται τὸν ἄλλο, νὰ διοργανώσῃ. Νὰ πολιτεύεται μὲ διάκρισι. Νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ ἀναπάντεχα σὰν γνωστά. Εἶναι ρηξικέλευθος καὶ συνεσταλμένος. Ἐξουθενωμένος καὶ ἀγέρωχος. Συντετριμμένος καὶ ἡγεμονικός. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου.

Εἶναι ἀληθινὸς ἐπαναστάτης, ἀνανεωτῆς τῶν πάντων. Κρίνει τὸν πλούσιο ποῦ δὲν δίδει στὸν φτωχό. Διοργανώνει δωρεὰν παιδεία. Σέβεται τὴ γυναίκα. Βλέπει ὅτι τὴν καταπιέζουν. Φανερόνεται πραγματικὸς ὑπερασπιστῆς της. Ρίχνει ὅλους στὸ φιλότιμο.

Εἶναι ρήτορας, παιδαγωγός, ιεροκήρυκας, γλωσσολόγος, ἡσυχαστής. Εἶναι θεὸς κατὰ χάριν.

Ἔδωσε τὸ εἶναι του τὸ ἁγιασμένο στὸ λαό. Τοῦ ἔδωσε ὁ λαὸς τὴν καρδιά του καὶ τὰ παιδιά του, γιὰ νὰ τὰ εὐλογήσῃ καὶ νὰ τὰ μορφώσῃ. Βρίσκονται αὐτὰ τὰ δύο δεμένα, ἀλληλένδετα: Ζῆ ὁ ἅγιος Κοσμάς γιὰ τὸ λαό. Καὶ ὁ λαὸς τοῦτος, ὅσο ζῆ, ζῆ ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Κοσμά. Τοῦ ἐλεύθερου, τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ ἀγνοῦ, τοῦ συντετριμμένου, ποῦ ἔγινε χῶμα γιὰ νὰ τὸν πατήσουν, ποῦ τοὺς ἔφερε τὸ μήνυμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Ποῦ τὰ εἶπε ὅλα πρὶν γίνουν, ποῦ τὸν ἔχουν μαζί τους.

Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ τὸν κρεμάσουν, δὲν ἀντιστάθηκε καθόλου. Ζήτησε ἡρεμὰ νὰ μὴν τοῦ δέσουν τὰ χέρια. Ἦδη εἶχε τελειώσει τὸ ἔργο του. Ἦ καλύτερα, τὸ ἔργο του δὲν τελειώνει μὲ τὸ θάνατό του. Ὁ θάνατός του ὁ μαρτυρικός ἦταν μέσα στὴν πορεία τῆς ζωῆς του, ἦταν ἓνα κομμάτι τοῦ κηρύγματός του, μιὰ ἐπιβεβαίωσι ὅτι ὁ θάνατος καταργήθηκε. Ὁ ἅγιος Κοσμάς μένει μαζί μας. Καὶ ὁ Ἀναστημένος Χριστὸς νικᾷ τὸν κόσμο.

*
* *

Δὲν ὑπάρχουν στὴν ὀρθόδοξη παράδοσι σχιζοφρενικότητες καὶ χωρισμοὶ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ, δρώσεως καὶ θεωρίας, κοσμικῶν καὶ μοναχῶν. Ἦ ἔχεις τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔχεις ὅλα ἐνιαίως, ἢ δὲν τὴν ἔχεις καὶ βρίσκεσαι ἐξ ὀλοκλήρου στὸ σκοτάδι. «Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσί, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος» (Α' Κορ. 12,4-5).

Ὁ ἅγιος Κοσμάς μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀληθινὸς μο-

ναχὸς σώζει τὸ Γένος. Καὶ ἓνας Μακρυγιάννης, ὄντας γνήσιος νεοέλληνας, εἶναι ἅγιος. Καὶ εἶναι χαριτωμένο νὰ σοῦ διδάσκουν οἱ Ἅγιοι τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα. Καὶ νὰ μαθαίνης ἀπὸ ἓνα στρατηγὸ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία.

Ἔτσι φανερώνεται ὅτι ἡ πατρίδα μας καὶ τὰ χῶματά της εἶναι ἓνα Ἅγιον Ὅρος. Καὶ ὅπως ἐδῶ μένοντας παίρνεις μιὰ σωστὴ ἀγωγή, ἔτσι καὶ ὁ Μακρυγιάννης, ποὺ γεννιέται σὰν ἄγριο θηρίο ἀπὸ τὴ μάνα του στὸ βουνό, παίρνει σωστὴ ἀγωγή ἀπὸ τὴ «ματοκυλισμένη πατρίδα» του καὶ τὴ θρησκεία του. Μιλᾷ στὸν «ἅι-Γιάννη» σὰν τὸν καλύτερό του φίλο. Καὶ ὁ ἅι-Γιάννης τὸν βοηθᾷ καὶ προχωρεῖ στὴ ζωὴ του. Καὶ ἀγωνίζεται καὶ νικᾷ.

Ὅλος ὁ ἀγώνας στὴν προσωπικὴ του ζωὴ καὶ στὶς μάχες εἶναι θεολογία: Θὰ νικήσωμε, ἐπειδὴ ἔχομε τὸ δίκιο. Βγῆκαν ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ ἀνθρώπινη λογικὴ εἶναι περιορισμένη, ἡ δύναμι τῶν ραγιαδῶν λίγη, ἡ πίστι ὅμως μεγάλη. Ἡ ἀνατροπὴ τῆς λογικῆς ἀπὸ τὴ δύναμι τῆς πίστεως σίγουρη. Ἐκεῖ στηρίζεται ὁ ἀγώνας του, ἔτσι προχωρεῖ, μάχεται καὶ ἀντιμετωπίζει καθετὶ.

«Ἐκεῖ ὀπούφκειανα τῆς θέσες εἰς τοὺς Μύλους ἤρθε ὁ Ντερνὺς νὰ μὲ ἰδῆ. Μοῦ λέγει· Τί κάνεις αὐτοῦ; Αὐτὲς οἱ θέσες εἶναι ἀδύνατες· τί πόλεμον θὰ κάμετε μὲ τὸν Μπραϊμη αὐτοῦ; - Τοῦ λέγω, εἶναι ἀδύνατες οἱ θέσες κι ἐμεῖς, ὅμως εἶναι δυνατὸς ὁ Θεὸς ὅπου μᾶς προστατεύει· καὶ θὰ δεῖξωμεν τὴν τύχη μας σ' αὐτὲς τῆς θέσες τῆς ἀδύνατες. Κι ἂν εἴμαστε ὀλίγοι εἰς τὸ πλῆθος τοῦ Μπραϊμη, παρηγοριώμαστε μ' ἓναν τρόπον, ὅτι ἡ

τύχη μᾶς ἔχει τοὺς Ἕλληνας πάντοτε ὀλίγους. Ὅτι ἀρχὴ καὶ τέλος, παλαιόθεν καὶ ὡς τώρα, ὅλα τὰ θερία πολεμοῦν νὰ μᾶς φᾶνε καὶ δὲν μποροῦνε· τρῶνε ἀπὸ μᾶς καὶ μένει καὶ μαγιά. Καὶ οἱ ὀλίγοι ἀποφασίζουν νὰ πεθάνουν· κι ὅταν κάνουν αὐτεῖνη τὴν ἀπόφασιν, λίγες φορὲς χάνουν καὶ πολλὰς κερδαίνουν. Ἡ θέση ὅπου εἴμαστε σήμερα ἐδῶ εἶναι τοιοῦτη· καὶ θὰ ἰδοῦμεν τὴν τύχη μας οἱ ἀδύνατοι μὲ τοὺς δυνατούς.

- «Τρὲ μπιέν», λέγει κι ἀναχώρησε ὁ ναύαρχος».

Μέσα ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματά του φαίνεται ἓνας γνήσιος πιστὸς μὲ ξεκάθαρα ὀρθόδοξα φρονήματα ποὺ ξέρει τί πιστεύει καὶ ζητᾷ ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ βοηθήσῃ τὸ λαὸ τοῦτο νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸ του ὀρθοδόξως καὶ ἀνατολικῶς.

Μὲ τὸ νέο του βιβλίον «Ὁράματα καὶ θάματα», σὰν μιὰ φλεγόμενη βάτος, πυρπολεῖται ὀλόκληρος μὲ πανάγια βιώματα.

Τὸ ἦθος, ἡ τιμιότης καὶ ἡ παλληκαριά του εἶναι τὰ ἴδια.

Καὶ ἐνῶ γνωρίζει τὸν Χριστὸ καὶ τὴ Θεοτόκο καὶ ὅλους τοὺς Ἁγίους καὶ μιᾷ κάθε μέρα μ' αὐτοὺς ὅπως μὲ τοὺς συνανθρώπους του, σέβεται τὸν ἄλλο. Δὲν θέλει νὰ ἐπιβάλῃ στανικῶς τὴν ἄποψίν του. Προσεύχεται γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ θρησκεία τους:

«Ὅποιος ὀρθόδοξος χριστιανὸς καὶ ἄλλης φυλῆς ὅπου θὰ λάβει τὸν κόπον νὰ διαβάσει (τὰ «Ἀπομνημονεύματα» καὶ τὰ «Ὁράματα καὶ θάματα») ἄς πιστεύει, καὶ ἂν δὲν θέλει, δὲν τὸν βιάζει κανένας· ἐγὼ θὰ τὰ σημειώσω καὶ ἂν λέγω ψέματα,

αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ ἡ βασιλεία του ἅς μὲ κάμει
στάχτη καὶ κουρνιαχτό, ἂν εἶμαι ἀπατεώνας».

«Τὸ φῶς τῆς Ὁρθοδοξίας ἀρκετὰ φέγγει
συγκολλημένο εἰς τὸν σταυρόν, καρφωμένο, ματο-
κυλισμένο· ὅστις ἔχει πίστη, ἀπὸ τὸν γκρεμνὸν σώ-
νει· ὅστις πίστη δὲν ἔχει, τσακίζεται καὶ συντρίβεται
διὰ πάντα».

*
* *

Τί σχέσι ἔχουν ὅλα αὐτὰ μὲ κείνα ποὺ μᾶς
μαθαίνουν στὸ σχολεῖο «ἀρχὴ καὶ τέλος»; Τί σχέσι
ἔχουν οἱ διοργανωτὲς τῆς Παιδείας μας μὲ τοὺς
γενάρχες τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ;

Θαυμάζουμε τὸν πατρο-Κοσμᾶ καὶ λογοκρίνου-
με τὴ διδασκαλία του· δὲν τὸν ἀφήνομε νὰ πῆ στὰ
παιδιὰ τὴν ἀλήθεια.

Ἐπαινοῦμε τὸν Μακρυγιάννη καὶ περιφρονοῦ-
με τὴν καρδιά τῆς ζωῆς του, βγάζοντάς τον τρελὸ
καὶ θρησκώληπτο.

Τί σχέσι ἔχει ὁ ἀνδρισμὸς καὶ ἡ χάρι τῶν Ἁγίων
καὶ τῶν παλληκαριῶν τῆς παραδόσεώς μας μὲ τὸ
ἦθος αὐτῶν ποὺ κάνουν διακηρύξεις γιὰ νέα ζωὴ
στὰ παιδιὰ;

Καὶ ὅταν ξεσκεπαστῇ στὰ μάτια τῶν παιδιῶν
αὐτὴ ἡ καπηλεία καὶ παραχάραξι ποὺ γίνεται, αὐτὰ
τί θὰ προτιμήσουν; τὴ λογικὴ τοῦ ΚΕΜΕ, τὸ ἐπί-
πεδο τῆς ΟΛΜΕ, ἢ τὴν πίστι καὶ τὸ ἦθος τοῦ
πατρο-Κοσμᾶ καὶ τοῦ Μακρυγιάννη;

Γιατί νὰ μὴ μπορῇ ἓνα σημερινὸ παιδί νὰ πιῇ
τέτοιο νερό; Νὰ ἀναπνεύσῃ τέτοιο ἀέρα; Νὰ ὑψωθῇ
σὲ τέτοιο ἐπίπεδο; Νὰ προχωρήσῃ σὲ τέτοια εὐ-

ρουχωρία; Νὰ σταθῇ σὲ τόπο ἀποστολικό, ὅπως λέει
ὁ ἅγιος Κοσμᾶς; Νὰ χαρῇ μ' αὐτὸν τὸν πάναγγο
τρόπο τῆ ζωῆς του; Νὰ περάσῃ στὴν αἰωνιότητα
ψυχῇ τε καὶ σώματι ἀπὸ τώρα σὰν τὸν Μακρυ-
γιάννη; Νὰ δεχθῇ τὸν Χριστὸ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύ-
ματι μέσα στὴν ψυχὴ του, τὸ εἶναι του;

Νὰ μιλῆσῃ πρωτότυπα καὶ ἐλεύθερα. Νὰ διορ-
γανώσῃ ὑπεύθυνα. Καὶ νὰ πολιτευθῇ συνετά.

Νὰ δώσῃ λύσεις σὲ προβλήματα ἀκατάπαυστα
νέα. Νὰ τοῦ εἶναι ὅλα ἀπλᾶ, συνηθισμένα, τετριμ-
μένα καὶ εὐκόλα, τὰ πιὸ δύσκολα καὶ πρωτάκουστα
καὶ δαιμονικῶς μπλεγμένα. Νὰ κάμῃ συντροφιά
στοὺς ἀνθρώπους. Νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Χριστὸ καὶ νὰ
ἐνωθῇ ἀδιάρρηκτα μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ τὲς
ἀδελφές του. Νὰ μὴν ἀφήσῃ κανένα θηρίο νὰ τοὺς
κατασπαράξῃ. Νὰ μιλήσῃ καὶ νὰ συμπεριφερθῇ γα-
λήνια καὶ ἀδυσώπητα καὶ στοὺς θηριώδεις ἀνθρώ-
πους. Νὰ τοὺς δαμάσῃ. Νὰ τοὺς ἡμερέψῃ. Νὰ τοὺς
κάμῃ νὰ ἐμέσουν τὸ δηλητήριο. Καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ
τὰ καλὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχει ἡ φύσι τους, τὸ εἶναι
τους, ἢ προσπάθεια, ἢ ἰδεολογία τους.

Νὰ σταθῇ σὲ τόπο ἀκρογωνιαῖο σὰν εὐθραυ-
στο παιδί, σὰν ἄκμων τυπτόμενος· προφήτης, ἡγέ-
της, ποὺ ἀνασυγκροτεῖ, ἀνιστᾷ τὴν πεπτωκυῖαν
σκηνήν, τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου. Σὰν τὸν ἅγιο
Κοσμᾶ, τὸ καύχημα τοῦ Γένους μας καὶ τοῦ ἀν-
θρωπίνου γένους.

Γιατί νὰ δίνωμε στὰ παιδιὰ πράγματα κακορ-
ρίζικα, μικρά, στενά, ξέψυχα, μίζερα; Γιατί ἄψυχα,
ἀνούσια, ποὺ προκαλοῦν ναυτία;

Γιατί χωρισμένα, σχιζοφρενικά, ἀντιμαχόμενα,
διαλυμένα σὰν κομμένο γάλα;

Γιατί να μην ζωοποιηθούν με τούτο τὸ ἕνα πνεῦμα ποὺ δίδει νόημα στὸ καθετὶ καὶ ξεπερνᾷ τὸ θάνατο; Ποὺ φέρνει τὸν ἄνθρωπο, στὰ ὑπὲρ φύσιν. Καὶ γεμίζει τὴν τωρινή του ζωή, τὴ μικρὴ καὶ συνηθισμένη, μὲ αἴγλη καὶ χάρι πρωτόβλεπτη καὶ ἀνέκλειπτη;

Γιατί να μην ἀνάψουμε τὴ λαμπάδα τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ ἀπ' ἐδῶ; Νὰ δώσωμε σ' ὅλα τὰ παιδιὰ τὴ δυνατότητα, πλησιάζοντας τοὺς πυρφόρους καὶ θεοφόρους τούτους ἀνθρώπους, τοὺς Ἁγίους μας, νὰ γίνουν κι αὐτὰ ἄνθρωποι ζωντανοί, αὐθόρμητοι, φοβεροὶ τοῖς ὑπεναντίοις, ἀτρόμητοι σὲ κάθε κίνδυνο, σὲ κάθε ἀπειλή· φοβεροὶ στὸν ἴδιο τὸ θάνατο;

Καὶ νὰ εἶναι ταυτόχρονα λεπτοί, εὐαίσθητοι, παρηγοριὰ γιὰ κάθε κατατρεγμένο καὶ πληγωμένο, γιὰ κάθε πλᾶσμα, γιὰ ὅλη τὴ δημιουργία ποὺ συνωδίνει καὶ συστενάζει, περιμένοντας καὶ αὐτὴ τὴν ἐλευθερία της ἀπὸ τὰ ἐλευθερωμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ.

Γιατί να μὴ δώσωμε ἔτσι τὴ δυνατότητα στὸν καθένα νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δρόμο του, τὴν κλησὶ του, τὴν ἀγάπη του; Νὰ γίνουν τεχνίτες, ἐπιστήμονες, ἐργάτες, ἀγρότες, ἔμποροι, καλλιτέχνες. Καὶ νὰ νοιώθουν ὅτι ὅλα εἶναι ἅγια, σεμνά, γεμᾶτα φῶς, χάρι, αἰωνιότητα· τὰ πρόσκαιρα, τὰ μικρά, τὰ ὑλικά. Ὅλα, ὅταν εἶναι εὐλογημένα ἀπὸ τὸν Θεό. Νὰ κάμουν ἔτσι ὅλες τὶς δουλειές, νὰ ἐξασκήσουν τὰ ἐπαγγέλματα, τὶς τέχνες καὶ ἐπιστήμες σὰν ἱερὰ διακονήματα, ἐργόχειρα, σὰν μιὰ μορφὴ προσευχῆς, τρόπο προσφορᾶς καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἄλλο.

Νὰ νοιώσουν, νὰ καταλάβουν ὅτι δὲν ὑπάρχει διχασμὸς στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι πνευ-

ματικὸ τὸ μὴ ὑλικό, ἀλλὰ τὸ γεμᾶτο μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, ποὺ χαρίζει τὸν παράδεισο ἀπὸ τώρα σ' ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ μεγάλος δὲν εἶναι ὁ ἱκανός, ποὺ μπορεῖ νὰ συνθλίψῃ, νὰ πληγώσῃ, νὰ χτυπήσῃ τὸν ἄλλο. Μεγάλος εἶναι ὁ ἐλάχιστος, ὁ εὐαίσθητος, ὁ ταπεινός, ὁ ἀγαπῶν, ποὺ δέχθηκε τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ἀνίκανος νὰ κάμῃ κακὸ στὸν ἄλλο, ἀνίκανος νὰ τὸν πληγώσῃ. Καὶ ἱκανός νὰ ὑποφέρῃ, νὰ ὑπομένῃ, νὰ πεθαινῇ αὐτὸς ἀπὸ ἀγάπη, γιὰ νὰ ζοῦν, νὰ προκόβουν, νὰ χαίρωνται οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν χωρίζονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Ἔτσι νὰ μάθουν σὰν τὸν ἅγιο Κοσμᾶ νὰ μιλοῦν, νὰ γράφουν, νὰ διοργανῶνουν σχολεῖα καὶ κοινωνίες. Νὰ κτίζουν πόλεις, χωριά, σπίτια, ποὺ νὰ χωροῦν τὸν ἄνθρωπο, νὰ εἶναι ἀνθρώπινα, ὥστε ζώντας ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ παίρνῃ ἀφώνως καὶ ἀκόπως σωστὴ ἀγωγή.

Νὰ τραγουδοῦν, νὰ ψυχαγωγοῦνται καὶ νὰ εἶναι πράγματι ὅλα ψυχῆς ἀγωγή καὶ θεῖα δοξολογία καὶ ἀναγωγή ὀλοσώματη σὲ οὐράνια παρακλήσι.

Καὶ νὰ προχέεται εἰρήνη, γαλήνη, εὐλογία, φῶς, ἀνάπαυσι, ἀπὸ τοὺς ἴδιους καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοός των.

Ἔχει τότε ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀδύνατος δύναμι ἀκαταγώνιστη. Διορθώνει τὰ κακά. Ἀξιοποιεῖ τὰ καλά. Θεραπεύει τὰ ἀσθενῆ. Καὶ τὰ κάνει ὅλα μὲ τὴ δύναμι καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποὺ ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ κάθε πιστοῦ.

*
* *

Είναι σαφέστατη ή τοποθέτησι του αγίου Κοσμά. "Αν ζούσε εν σαρκί σήμερα, ήρεμα και άσυζήτητα, χωρίς να χαρίζεται σε κανέναν, ούτε να χρονοτριβή, θα έκλεινε τὰ υπάρχοντα σχολεία. Θα άνοιγε άλλα. Είναι είδωλοκλάστης αναντιμετώπιστος. Καί φίλος του ανθρώπου. Άνασταίνει την εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, στο λαό.

Θα ήταν τόσο διακριτικός, ήρεμος και λεπτός, που θα μάς έπειθε όλους έσωτερικά ότι έτσι έπρεπε να γίνη. Καί θα ήταν τόσο άτεγκτος ο λόγος του, που δεν θα χωρούσε καμμιά αντίρρηση από κανέναν επιπόλαιο. "Έτσι που όλοι εμείς που κάνομε διακηρύξεις για νέα ζωή, έξω από την όντως Ζωή, θα παρασυρόμασταν σαν άθύρματα ανάξια λόγου από σίφουνα που μεταθέτει όρη εις καρδιάς θαλασσών.

"Αν ο άγιος Κοσμάς ζούσε...

Ο άγιος Κοσμάς ζή, ύπνώττει αγρύπνως στην καρδιά του λαού. Ο λαός ο πάλι βασανισμένος, περιπαιγμένος, κουρασμένος περιμένει τον Κοσμά τον Αιτωλό να του δώση τὰ παιδιά του, για να τὰ εύλογήση, να τὰ αγιάση, να τὰ βάλη στα σχολεία του. Να τους δώση την άγωγή του. Να τὰ κάνη νέους Κοσμάδες. Να χαρούν τούτη τή ζωή και την άλλη. Καί να τους αποκαλύψη πώς τούτη είναι ένωμένη με τή χάρι της άλλης.

Τὰ παιδιά του λαού, τὰ βασανισμένα, τὰ λιμώττοντα, που γίνεται τόση προσπάθεια από τόσους να ξεβαφτιστούν, να ξεμυρωθούν, να ξεχάσουν αυτό που είναι. Να καταστραφούν.

*
* *

Μετά απ' όλα αυτά μάς ρωτούν: Είστε υπέρ της δημοτικής ή υπέρ της καθαρευούσης;

Δεν είμαστε ούτε υπέρ της καθαρευούσης, ούτε υπέρ της δημοτικής. Είμαστε κατά του ψέματος και του εμπαιγμού. Καί είναι ψέμα και εμπαιγμός και όπως διδασκόταν και έπιβαλλόταν ή άπλη καθαρεύουσα, που δεν άφηνε τὸ μαθητὴ να προχωρήση στη ζωντάνια της σύγχρονης λαλιᾶς. Σαν να ήταν βέβηλη ή γλώσσα του αγίου Κοσμά, του Μακρυγιάννη, όλου του λαού μας: σαν να μην εκβάλλη ο μεγάλος ποταμός της παραδόσεώς μας στη γλώσσα και τὸ ήθος του λαού. Καί σαν να υπάρχει άλλος καλύτερος τρόπος, για να μπῆς στο μυστήριο και τή χάρι του αρχαίου κόσμου και όχι ή μαθητεία, ή άμεση έπαφή και κοινωνία ζωής με τούτο τὸ λαὸ του Θεού.

Καί είναι πὸ μεγάλο έγκλημα και ευήθεια ή σημερινή «δημοτικιά», με τὸ κόψιμο τῶν ριζῶν να μην αφήνη να τραφή ή γλώσσα από τις ρίζες τῶν χιλιάδων ἐτῶν που προηγούνται. Σαν να μπορῆ να ζήση δέντρο χωρίς ρίζες. Σαν να μπορῆ να τραφή ή γλώσσα, ή ζωή μας, χωρίς την άμεση έπαφή και προσωπική γνώσι αὐτῶν που προηγήθηκαν. Καί αν αὐτὸ δεν κάμη τὸ σχολεῖο, αν δεν δώση στο παιδί τή δυνατότητα, με τις γνώσεις και τή γλώσσα που θα μάθη, να έρθη σε άμεση προσωπική έπαφή και γνωριμία με αὐτούς που τὸ γέννησαν και διαμόρφωσαν τήν ιστορία και τὸν πολιτισμὸ που έχει: αν αὐτὸ δεν κάμη, τότε τί προσφέρει τὸ σχολεῖο στο παιδί;

Ἐπρεπε μόλις ἡ δημοτικὴ ἔγινε ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους, νὰ ἀύξηθῆ ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν, γιὰ νὰ βρεθῆ μιὰ ἰσορροπία. Νὰ ἐνημερώνεται ὁ μαθητὴς γιὰ ὅλη τὴ ζωντανὴ ἐξέλιξι τῆς γλώσσας, ποῦ ἔχει τόση σημασία γιὰ τὴ γνῶσι τοῦ τόπου του, τῆς ἱστορίας του, τοῦ χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων· καὶ ποῦ εἶναι ἀπαραίτητο ὄργανο, ἡ γνῶσι αὐτῆς τῆς διαχρονικῆς γλώσσας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ μαθητὴς καὶ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό. Νὰ ἐγκεντρισθῆ στὴ ζωντανὴ παράδοσι. Καὶ νὰ παίρῃ δύναμι γιὰ νὰ ρυθμίζῃ ὑπεύθυνα καὶ προσωπικὰ τὰ τῆς δικῆς του ζωῆς.

Τώρα ἡ ἐκπαίδευσι τὸν ἀφήνει ἔκθετο σὲ κάθε κίνδυνο καὶ ἀπειλή, ἄρριζο, ἔτοιμο νὰ πέσῃ μὲ τὸ πρῶτο φύσημα κάθε ἀνέμου.

*
* *

Ἄλλὰ φέρεται ὡς ἐπιχείρημα ὅτι ἡ ἀπλοποίησι γίνεται, γιὰ νὰ μὴν κουράζονται τὰ παιδιὰ. Γι' αὐτὸ καταργεῖται ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσας τῶν πατέρων μας. Γι' αὐτὸ καταργοῦνται οἱ τόνοι.

Καὶ ποιὸς μᾶς εἶπε ὅτι δὲν θέλει ἢ δὲν πρέπει τὸ παιδί νὰ κουράζεται;

Πρέπει αὐτὸς ποῦ δίδει τὴν ἀγωγή καὶ προσφέρει παιδεία νὰ ξέρῃ ποιὸς κόπος θὰ ξεκουράσῃ τὸ μαθητὴ καὶ ποιά ξεκούρασι θὰ τὸν φέρῃ σὲ ἀδιέξοδο καὶ ναυτία. Ποιά ἀγωγή θὰ τὸν φέρῃ στὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, θὰ τὸν ἀνδρώσῃ καὶ θὰ εἶναι εὐγνώμων γι' αὐτὸν ποῦ τοῦ ἔμαθε ποῦ καὶ πῶς νὰ κουράζεται, γιὰ νὰ ξεκουράζεται τώρα στὴν

πηγὴ τῆς ζωῆς, τὴ χαρὰ ποῦ νικᾷ τὸ θάνατο, ὅπου τὸν ὀδήγησε ὁ κόπος τῆς παιδείας.

Ποιὸς μᾶς ἔδωσε τὸ δικαίωμα, ἀπὸ ποῦ τὸ πήραμε, νὰ καταδικάζωμε διὰ μιᾶς σ' αὐτὴ τὴ ζοφερὴ ἀμάθεια ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος;

Ποιὸς μᾶς εἶπε, ποῦ τὸ βρήκαμε γραμμένο, ὅτι ὅλα τὰ παιδιὰ εἶναι τόσο ἀφελῆ καὶ τιποτένια καὶ χωροῦν οἱ προοπτικές, οἱ δίψες, οἱ ἐφέσεις καὶ ἀπαιτήσεις τους στὰ στενὰ καὶ στυγνὰ ὄρια ποῦ θέτει ἡ ἀγωγή ποῦ τοὺς δίδεται;

Ποιὸς μᾶς εἶπε ὅτι μόνη τους φιλοδοξία εἶναι νὰ γίνουν ἀπλοὶ τεχνικοί· ἐξαρτήματα γιὰ νὰ συνεχίσῃ νὰ καλοδουλεῦη τούτη ἡ μηχανὴ ποῦ βλέπει ὅπως βλέπει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ διοργανώνει ἔτσι τὴ ζωὴ του, ποῦ κτίζει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τις πόλεις του. Αὐτὴ ἡ μηχανὴ ποῦ πολτοποιεῖ, κάνει ἀνδράποδο τὸν ἄνθρωπο, τὴν εὐγένεια, τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας;

Καὶ ποιὸς μᾶς εἶπε ὅτι οἱ δυνατότητες, οἱ πτήσεις καὶ οἱ ἐφέσεις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου φτάνουν μόνο ἐκεῖ ποῦ φτάνει ἡ ματιά, ὁ συναισθηματισμὸς ἢ ὁ ρομαντικὸς ἀνθρωπισμὸς τῆς ὁποιασδήποτε ἰδεαλιστικῆς ἢ ὑλιστικῆς θεωρίας;

Δὲν ὑποψιαστήκαμε ποτὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν χωρᾷ σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια;

Γιατί νὰ ὑποσιτίζονται πνευματικὰ τὰ παιδιὰ; Γιατί νὰ τρέφονται μὲ ἀκαθαρσίες; Γιατί νὰ βασανίζονται;

Ποιὸς θὰ σεβασθῆ τὴ φύσι καὶ τὸ πρόσωπό τους περισσότερο ἀπ' ὅσο θέλει νὰ πετύχῃ τοὺς δικούς του σκοπούς; Ποιὸς θὰ ταπεινωθῆ, θὰ θυσιασθῆ γιὰ νὰ ζήσουν οἱ ἄλλοι; Ποιὸς μπορεῖ νὰ

ἀπαλλάξη τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν ἀνασφάλεια πού τὰ βασανίζει, ἀπὸ τὴ ναυτία πού τὰ ζαλίζει, ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἐμπιστοσύνης πού τοὺς δημιούργησαν αὐτὰ πού βλέπουν, ἀκοῦν καὶ αἰσθάνονται γύρω τους;

Ποῖος θὰ κάμη κατοικήσιμο τὸ σύμπαν καὶ ἀγαπητὴ γιὰ τὰ παιδιὰ τὴ ζωὴ;

Ποῖος μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ σήμερα νὰ ἰσορροπήσουν, νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους, νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ τους; Ποῖος θὰ τὰ πείσῃ μὲ τὴ ζωὴ του ὅτι εἶναι «μείζων ὁ ἐν ἡμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ»; Ποῖος θὰ τὰ κάμη νὰ νοιώσουν ὅτι «ἡ χαρὰ ἢ ἐν τῷ Θεῷ» εἶναι «ἰσχυροτέρα τῆς παρουσίας ζωῆς»; Καὶ ὅτι «ἀγνός ἐστιν ὁ ἔρωτι ἔρωτα διακρουσάμενος»; (ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος).

Ποῖος μπορεῖ νὰ τοὺς μιλήσῃ καὶ νὰ τοὺς προσφέρῃ «τὴν στοργὴν τὴν πάντα πόθον νικῶσαν»;

Ποῖος μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ νὰ μείνουν «ἀγράμματα» σὰν τὸ Μακρυγιάννη, νὰ μάθουν, νὰ πάρουν τὴ χάρι τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τότε νὰ γίνουν, οἱ ἀγράμματοι, οἱ καλύτεροι πεζογράφοι μας;

Ποῖος μπορεῖ νὰ μᾶς κρατήσῃ στὸ ὕψος, στὸ ἦθος, στὴν ἐλευθερία τῆς «ἀγραμματοσύνης» τοῦ «καθυστερημένου» λαοῦ πού βλάστησε ἀπὸ τὸ χῶμα του τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὶς παροιμίες, τοὺς σκοπούς· τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν;

“Ολοὶ αὐτοὶ οἱ ἥρωες καὶ οἱ Ἅγιοί μας ἔζησαν μέσα στὸ χῶρο καὶ τὴ χάρι τῆς Ἐκκλησίας, γι’ αὐτό, ἀγράμματοι ὄντες, πολλοὺς σοφίζουσι.

Μέσα στὸ κλίμα τὸ εὐκρατο τῆς Ἐκκλησίας ὁ

ἄνθρωπος ἀποκτᾷ ἄλλη ἀντοχὴ καὶ μέγεθος. Σὰν τὴ ρίζα πού σπᾷ τὸ βράχο. Σὰν τὸν σπόρο πού πετᾷ νέο βλαστάρι, ὁ ἄνθρωπος, θεία χάριτι, ξεπερνᾷ τὸ φράγμα τοῦ φθαρτοῦ καὶ κτιστοῦ. Καὶ προχωρεῖ.

*
* *

Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἂν θὰ μιλάμε δημοτικὴ ἢ καθαρεύουσα, ἀλλὰ ἂν μπορούμε νὰ βοηθήσωμε τὰ παιδιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴ δυνατὴ κρᾶσι καὶ τὴ φώτισι ἐνὸς ἀγίου Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ ἢ ἐνὸς Μακρυγιάννη, γιὰ νὰ μποροῦν τὴ δύσκολη στιγμή νὰ τὰ βγάζουν πέρα χωρὶς νὰ τὰ χάνουν. Καὶ ὅ,τι ποῦν αὐτοὶ οἱ ἀληθινοί, πού ξεπερνοῦν τὸ θάνατο, ὅπως νὰ τὸ ποῦν, θὰ εἶναι ἅγιο καὶ ἱερό, ἀριστούργημα λόγου καὶ πηγὴ ἀκένωτη ζωῆς αἰωνίου, γιὰτὶ μόνο ἀληθινὰ γεννοῦν οἱ ἀληθινοί.

Ἄλλὰ ἐμεῖς οὔτε μὲ τὴν ἀπλὴν καθαρεύουσαν, οὔτε μὲ τὴ δημοτικὴ, φαίνεται, ὀδηγήσαμε τὰ παιδιὰ σ’ αὐτὴ τὴν πηγὴ, σ’ αὐτὴ τὴν αἴσθησι πού χάρισε καὶ χαρίζει πάντοτε ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, πού μιλά ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ὅλες τὶς γλώσσες καὶ μεταδίδει τὸ ἕνα Πνεῦμα.

Καταδικάζομε τὸ νέο ἄνθρωπο στὴ φυλακὴ. Καὶ τοῦ δίνομε τὴ δυνατότητα νὰ κἀνῃ διαβήματα, συνδικαλισμοὺς καὶ συλλαλητήρια. Νὰ ἔχῃ αἰτήματα διαμορφώσεως τοῦ κλειστοῦ χώρου. Καὶ ὅσο πετυχαίνει στοὺς στόχους του, τόσο πιὸ πολὺ βυθίζεται σὲ ἀδιέξοδο.

Τὸ θέμα εἶναι νὰ βγῇ ἀπὸ τὴ φυλακὴ. Αὐτοὶ πού ἀγαποῦν καὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ νέο ἄνθρω-

πο μπορούν νὰ τὸν ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὴν ἰσὸβια κάθειρξι τῶν «ἀτομικῶν δικαιωμάτων»; Μποροῦν νὰ τοῦ δείξουν ὅτι ὑπάρχει χῶρος, τρόπος καὶ δυνατότητα ζωῆς ἔξω ἀπὸ τὶς ψευδαισθήσεις τοῦ προσκαίρου; Τότε συμφωνοῦμε.

Ἄν ἔχουν συνθηκολογήσει μὲ τὸ καθεστῶς τῆς τελικῆς καταδίκης, ἂν ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ φιλοσοφία, ὁ ἀγώνας καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τους, δὲν μᾶς λένε τίποτε.

Θέλομε τὴν ἐλευθερία ποὺ ἀρμόζει στὴ φύσι μας. Σεβασμὸ σ' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε ὡς ἄνθρωποι. Καὶ μετὰ ὅλα τὰ ἄλλα.

Τί νὰ κάμω τὴν ἐπιτυχία καὶ εὐτυχία ποὺ μοῦ εὔχονται καὶ ὑπόσχονται, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν νικᾷ τὸ θάνατο;

Σὰν νὰ ποῦμε σὲ ἓνα παιδί: Δούλεψε μὲ προσοχὴ καὶ φιλότιμο καὶ θὰ φτιάξης ἄριστο φέρετρο, γιὰ νὰ κηδευτῆς λαμπρά.

Ἡ λογικὴ τούτου τοῦ κόσμου μόνη τῆς εἶναι φέρετρο.

Τί νὰ τὴν κάμω τὴν ἐπιτυχία ποὺ δὲν νικᾷ τὸ θάνατο;

Ἄς ἔλθουν ὅλες οἱ ἀποτυχίες, ἀρκεῖ νὰ νικηθῆ ὁ θάνατος καὶ νὰ πλημμυρίσῃ αἰωνιότητα ἀπὸ τώρα ἢ ζωὴ μου ἢ ἀποτυχημένη.

Ἡ πίστι εἶναι γιὰ τοὺς τολμηροὺς. «Δειλία ἐστὶ ἐκτροπὴ πίστεως» (ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος). «Οἱ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί». Τότε ὅλες οἱ προσφερόμενες στὸν ἄνθρωπο «ἐλευθερίες» τοῦ εἶναι ἀνεπαρκεῖς. Καὶ κανεὶς ὀλοκληρωτισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ δαμάσῃ τὴν ἐλευθερία του.

Ἐξω ἀπ' αὐτὴ τὴ νίκη τοῦ θανάτου διὰ τοῦ θανάτου, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄξιο τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχουν μόνον εἶδωλα ἐλευθερίας (καὶ πάρα πολλά). Εἶδωλα χαρᾶς. Εἶδωλα ἀνθρώπου. Εἶδωλα γλώσσας. Ὅχι ἄνθρωπος, ὄχι χαρὰ ἄληκτη, ἐπέκτασι ἀτελεύτητη, ἀνακεφαλαίωσι τῶν πάντων στὸν καθένα, προσωποποίησι τοῦ ἀνθρώπου.

Μ' αὐτὴ τὴ στενότητα, τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς «φωτισμένης» ἀγωγῆς δημιουργοῦνται ἐσωτερικὲς ἐντάσεις καὶ πιέσεις, ποὺ ἀναπόφευκτα θὰ ἐκραγοῦν.

*
* *

Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτὸς ποὺ ἔσωσε ἀνέκαθεν τὸ Γένος μας· αὐτὴ καὶ τώρα θὰ τὸ σώσῃ μαζὶ μ' ὅλο τὸν πολιτισμὸ του καὶ τὴ γλῶσσα του.

Σ' αὐτὴ διατηρεῖται ἡ συνέχεια τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς καὶ αὐτὴ δίδει τὰ ἐχέγγυα γιὰ τὴ σωστὴ ἀντιμετώπισι τῶν ἐπερχομένων.

Ἡ Ἐκκλησία γόνιμα ἀξιοποιεῖ τὴ δουλειὰ τῶν ἀρχαίων, ζωντανὰ σ' αὐτὴν ἐπιβιοῦν οἱ κατακτήσεις καὶ ἐπιτεύξεις τους. Καὶ ἡ ἴδια συντηρεῖ τὸ ἦθος καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀληθινοῦ νεοέλληνα.

Μέσα στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἐπιβιοῖ καὶ θάλλει μεταμορφωμένος. Καὶ ἡ παλληκαριὰ καὶ τὸ φιλότιμο τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνα ἀποκτοῦν νόημα καὶ δύναμι ζωῆς.

Χωρὶς τὴν Ἐκκλησία οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς καταντοῦν ξερὰ ἀντικείμενα μελέτης γιὰ τοὺς εἰδικούς. Καὶ ὅλος ὁ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς

ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία εἶναι κλαδιὰ χωρὶς κορμό, καταδικασμένα σὲ μαρασμό.

Ἄν πάρωμε, ἂν διδαχθοῦμε ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τοὺς δυτικούς τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς μας, δὲν μπορούμε νὰ ἀποφύγουμε τὴ δημιουργία τοῦ κακοήθους ὄγκου τῆς ἀρχαιοπληξίας, ποὺ τοὺς ἀρχαίους ἀδικεῖ καὶ ἐμᾶς ἀρρωσταίνει. Καὶ ἂν πάρωμε ἀπερίσκεπτα ἀπὸ τὴ Δύσι τὴν ἀγωγή καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, στὸ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ δὲν θὰ βροῦμε παρὰ συμπαθητικὰ ἴσως, ἀλλὰ ξεπερασμένα λαογραφικὰ στοιχεῖα.

Χιλιετίες ὀλόκληρες σ' αὐτὸ τὸν τόπο ἔζησε ἓνας κόσμος μὲ πνευματικὴ εὐαισθησία καὶ ἀναζητήσι. Ἕνας κόσμος ποὺ σεβόταν τὸν Θεό. Τὸν προβλημάτιζε τὸ μυστήριο. Ἄπὸ τὸν Ὅμηρο, ποὺ τὴν «Ἑλλάδα πεπαίδευκε» κατὰ τὸν Πλάτωνα, βλέπομε πῶς διασταυρῶνεται ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου μὲ τοὺς θεοὺς.

Ἡ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶναι γεμάτη ἀπὸ θεϊες ἐπεμβάσεις, ὀπτασίες καὶ ἐνισχύσεις. Καὶ ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ναοὺς. Τὴν Ἀθῆνα βρῆκε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «κατείδωλον», γεμάτη βωμοὺς καὶ σεβάσματα. Καὶ τοὺς Ἀθηναίους θεώρησε «ὡς δεισιδαιμονεστέρους» (ὡς τοὺς πιὸ θεοφοβούμενους) ἀπὸ ὅσους εἶχε γνωρίσει.

Αὐτὸς ὁ σεβόμενος τὸν Θεὸ κόσμος δέχτηκε τὸ κήρυγμα γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεό. Καὶ προχωροῦμε στὴν καινὴ κτίσι. Φτάνομε στὸ «ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Καὶ συνεχίζεται ἡ νέα ἱστορία. «Οἱ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι» καὶ τὴν βρίσκουν στὴ σαρκωθεῖσα τοῦ Θεοῦ Σοφία. Ἀφιερῶνονται σ' αὐτήν. Κτίζουν τὸ

ναὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας μὲ τοὺς κίονες καὶ τὰ μάρμαρα τῶν παλαιῶν τους ναῶν. Καὶ διατυπώνουν τὸ μυστήριο τῆς θεολογίας μὲ τοὺς ὄρους ποὺ λάβυσσαν οἱ προγενέστεροι Ἕλληνες. Καὶ μιλοῦν ὅλοι σήμερα γιὰ μιὰ ἐλληνικότητα τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας (π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ).

Καὶ βαπτίζεται ὁ λαὸς μας στὴ νέα χάρι, «τὴν νέαν ἀμφιέννυται ἀφθαρσίαν τοῦ Πνεύματος».

Ἔχομε τοὺς Μεγάλους Πατέρας καὶ οἰκουμενικούς διδασκάλους, «τὰ μεγάλα στοιχεῖα τὰ τὴν πίστιν ὡσπερ κτίσιν συνιστῶντα» καὶ τὸν ἀπλὸ λαὸ ποὺ ἀποκτᾶ καὶ ζωογονεῖται ἀπὸ τὴν ἴδια ἀγιότητα.

Στὴ φιλοσοφία καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ προχωρεῖ ἡ εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁλος ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς, τὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ σχετίζονται μὲ τὶς ἀρχαῖες καταβολές του (σῶζουν τὸ μέτρο καὶ τὴν ἀδρότητα τοῦ κλασσικοῦ) καὶ ἀγιάζονται καθαιρόμενα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος.

Γι' αὐτὸ εἶναι ἐπόμενο, μόλις περιφρονήσωμε τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία (χάσωμε τὴν ὀργανικὴ μας σχέσι μ' αὐτήν) παθαίνομε παραισθήσεις, παραπαίνομε, χάνομε τὸν ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ μας, αὐτοκαταστρεφόμεσθε. Πετᾶμε τὰ ἀρχαῖα ἀπὸ τὰ σχολεῖα σὰν ἄχρηστα (καὶ τί θεωροῦμε χρήσιμο;). Εὐτελίζομε καὶ ἐκφυλίζομε τὸ εἶναι μας, κουτσορεύοντας χωρὶς αἰδῶ τὸν νεοελληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν ἱστορία μας μὲ κοντόθωρες ἐρμηνεῖες ἀναποδείκτων ἰδεολογιῶν.

Τότε πράγματι δὲν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἐχθρό.

Ἄκοῦμε νὰ μιᾶνε σήμερα γιὰ κουλτούρα, ἐπαναστατικά κινήματα, διανόησι καὶ προοδευτικότητα.

Τί ἔχομε νὰ ποῦμε γι' αὐτά; Μήπως νὰ μὴν εἶναι οἱ νέοι διανοούμενοι, προοδευτικοὶ ἢ ἄνθρωποι «κουλτούρας»;

Ὅχι ἀκριβῶς αὐτό.

Μέσα ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἡσυχία καὶ τὴ ζύμωσι τοῦ νέου κρασιοῦ ποὺ σχίζει τὰ παλιὰ ἀσκιά, ὅλα αὐτὰ δὲν φαίνονται φοβερά γιὰ τὴν τόλμη τους, ἀλλὰ ἀνεπαρκῆ γιὰ τὴν εὐτέλειά τους.

Ἄλλοίμονο ἂν ἦταν φτιαγμένος ὁ ἄνθρωπος γιὰ τέτοια διανόησι, κουλτούρα καὶ πρόοδο. Ἄλλοίμονο ἂν ἔτρωγε, ἂν καθυστεροῦσε σὲ αὐτὸ τὸ δόλωμα σὰν ἄμυαλος, περιμένοντας ἐκεῖ πρόοδο. Ἄλλοίμονο ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦταν, ὅπως διδάσκουν τὰ συστήματα αὐτὰ καὶ οἱ διδασκαλίες ἀνθρώπων. Ἄλλοίμονο ἂν κλεινόταν στὸν παρόντα αἰῶνα.

Ἡ ἐλπίς τοῦ παρόντος κόσμου χαννοὶ τὴν διάνοιαν. Εἶναι ἀποχαύνωσι ἢ ἐπιτυχία ποὺ κλείνεται σὲ τοῦτο τὸν κόσμο. Ὁ ἄνθρωπος δὲν χωρᾷ ἐδῶ. Ὅλη ἡ κτίσι, ἡ ἱστορία, ὁ κόσμος, ἡ κουλτούρα, ἡ πρόοδος, ἡ ἐπανάστασι -ἂν θέλετε καὶ ἡ θεολογία καὶ ἡ ἀρετὴ- ὅταν ξεκινοῦν καὶ τελειώνουν ἐδῶ, εἶναι φενάκη καὶ ὄπιο γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος μόνον οἶδε τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς μᾶς χαρίζει τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, ποὺ ποθοῦμε.

Θέλομε πολιτισμὸ, πρόοδο, διανόησι. Ἄλλὰ δὲν μᾶς φτάνουν, δὲν μᾶς ἀρκοῦν. Τὰ περνᾶμε καὶ

πᾶμε παραπέρα. Δὲν μποροῦμε, δὲν ἀνεχόμεστε νὰ μείνωμε σὲ τίποτε, νὰ σταματήσωμε κάπου. Νὰ μᾶς φυλακίσουν σὲ παράδεισο φτιαχτὸ (ἐγκόσμιο, πρόσκαιρο) «Ἐπιποθῶ τοῦ πλείονος καὶ πάντοτε στενάζω» (ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος).

Ἡ ζωὴ στὴν Ἐκκλησία εἶναι μιὰ συνεχῆς πορεία, ἔξοδος ἐκ τοῦ οἴκου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας μας, προχώρημα, Πάσχα, διάβασι.

Προχωροῦμε ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνῶσι. Καὶ ἡ γνῶσι μᾶς φαίνεται λίγη. Καὶ πᾶμε πέρα ἀπὸ τὴ γνῶσι. Στὴν ἄγνοια τὴν ὑπερτέραν πάσης γνώσεως.

Προχωροῦμε ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετὴ. Καὶ δὲν μένομε ἐκεῖ. Δὲν εἶναι σκοπὸς νὰ ἀποκτήσωμε ἀρετές, σὰν καλὲς συνήθειες τούτου τοῦ κόσμου. Καὶ νὰ μᾶς φάη ὁ θάνατος «ἐναρέτους». Σκοπὸς τῆς ἀρετῆς μέσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ταπείνωσι, ποὺ ἔλκει τὴ χάρι καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο πνευματοκίνητο, πνευματοφόρο, χριστοφόρο, θεὸν κατὰ χάριν. Καὶ βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ θάνατον, ἐνῶ φέρει σάρκα καὶ ὀστᾶ.

Ξεκινοῦμε ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, ἀπὸ τὸν αὐθορμητισμὸ τὸ δικό μας. (Ἄνελε τὸ αὐτεξούσιον καὶ χάνεται ὁ ἄνθρωπος). Καὶ δὲν μᾶς ἀρκεῖ, δὲν μᾶς φτάνει ἡ δικὴ μας ἐλευθερία.

Πράττομε καὶ ἐνεργοῦμε καὶ γινόμαστε πτώμα στὴ δρᾶσι. Καὶ ὀδηγοῦμαστε στὴν ἀνάπαυσι, στὴν ἡσυχία, τὴν ὑπερτέραν πάσης ἐνεργείας.

Μὲ τὴν πράξι καὶ τὴν ἐνέργεια φτάνομε ἐκεῖ ὅπου ὅλα γίνονται μόνα τους, ἀκόπως, «αὐτομάτως».

Καὶ ἀφαιρεῖται τὸ αὐτεξούσιον ἀπὸ τοῦ ἄν-

θρώπου. Καὶ ὁδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ μῆτε ἀρξάμενον μῆτε παυσόμενον Πνεῦμα. Καὶ γίνεται κατὰ χάριν ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος. Ἔγινε ἓνα μὲ τὸν Θεό. Καὶ εἶναι πάντα ὅσα ὁ Θεὸς χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος -χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία Θεός- ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής).

Ἔτσι ἔφυγε ἀπὸ τοῦτο τὸν κόσμον. Ἄνασαινε τὸν καθαρὸ ἀέρα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου κόσμου. Ζῆ σὲ ἄλλο κλίμα. Καὶ ταυτόχρονα βρίσκεται σὲ τοῦτο τὸν κόσμον, τὴν ἱστορία, τὸν τόπον. Καὶ κάθε πράγμα, ἀπασχόλησι, γνῶσι, ἀρετή, ἔχει νόημα, σημασία αἰώνια. Γιατὶ λάμπει μὲ τὴν ἄκτιστη καὶ ἄδυτη χάρι καὶ διακονεῖ στὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Καὶ ἐνῶ ἡ ἱστορία ὀλόκληρη καὶ ὁ κόσμος ὅλος εἶναι μικρὸς καὶ ἐλάχιστος μπροστὰ στὸν κάθε μικρὸ ἄνθρωπον, μπροστὰ σὲ κάθε μιὰ ψυχὴ, «τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;» Ταυτόχρονα, ἡ κάθε λεπτομέρεια τούτου τοῦ κόσμου καὶ τὸ πιὸ διαβατικὸ καὶ πρόσκαιρον στοιχεῖον τῆς ζωῆς, γιὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν τὸ θεοφόρον, ἀστράφτει μὲ τὴν ἄδυτη λαμπρότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὰ πάντα εἶναι τιποτένια: ἄοσμα, ἄχρωμα καὶ ἄγευστα χωρὶς τῆ θεοποιῶ χάρι. Καὶ τὸ καθεὶ παρακατιανὸν μπορεῖ νὰ λάμπῃ μὲ ὅλο τὸ οὐράνιον κάλλος.

Τότε, μέσα σ' αὐτὸν τὸ πῶρον, ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ «τὸ ἴδιον μέγεθος», μπορεῖ νὰ ζῆσῃ, νὰ κινήθῃ, νὰ δράσῃ σὲ τοῦτο καὶ τὸν ἄλλο κόσμον. Καὶ τὰ πάντα γίνονται ἀπὸ τώρα δοξολογία. Καὶ ὅλα ἀδιάκοπα τὸν ὁδηγοῦν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν.

Κουράζεται σωματικὰ γιὰ τὸν ἄλλο καὶ πνευματικὴ ἀγαλλίασι γεμίζει τὴν ψυχὴν του. Ἡσυχάζει, μένει μόνος μὲ τὸν Θεόν, καὶ βρίσκεται μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἀδελφούς του, ζῶντας καὶ κεκοιμημένους. Καὶ τοὺς βοηθᾷ καὶ βοηθιέται ἀπ' αὐτούς.

Γίνεται πτώμα στὴ δουλειᾷ καὶ δρᾷσι, προσφερόμενος ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄλλο. Καὶ τὴν ἴδια ὥρα βρίσκεται στὴν ἡσυχίᾳ τῆς βαθυτέρας ἐρήμου· ἡ ἴδια ἡ δρᾷσι τὸν φέρνει «εἰς τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην».

Δρᾷ πυρετωδῶς καὶ ἀναπαύεται οὐρανίως. Δὲν ζῆ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ζῆ γιὰ τὸν ἄλλο καὶ παίρνει ὁ ἑαυτός του τίς πραγματικὰς, τίς ἀπεριόριστὰς καὶ ἐπεκτεινόμενὰς ἀκατάπαυστα διαστάσεις.

Βρίσκεται στὴν ἄληκτὴν χαρὰ καὶ θέωσι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, πού ἤδη ἄρχισε. Καὶ ὄντας στὴ γῆ, εἶναι δυναμικὴ παρουσία, προζύμι τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού κάνει τὴ γῆ οὐρανόν. Δίνει μηνύματα ζωῆς μὲ τὸ λόγον καὶ τὴν σιωπὴν, μὲ τὴν δρᾷσι καὶ τὴν ἡσυχίαν: ὁ θάνατος καταλύθηκε. Καὶ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ ἀπὸ σήμερον νὰ γίνῃ κοινωνὸς αὐτῆς τῆς χάριτος, δυνάμεως, δωρεᾶς. Μπορεῖ νὰ διανοηθῇ, νὰ δράσῃ, νὰ προοδεύσῃ, νὰ δημιουργήσῃ πολιτισμόν. Καὶ ὅλα αὐτὰ -δράσις, πρόοδος, πολιτισμὸς- τὰ βλέπει σχετικὰ, παροδικὰ, πρόσκαιρα. Ἔχουν ὅμως αἰώνια, ἀνεκτίμητὴ ἀξία, ὅταν δὲν κοροϊδεύουν τὸν ἄνθρωπον (δὲν παρουσιάζονται στὸν ἄνθρωπον ὡς τέρας καὶ τέλος καὶ πανάκεια), ἀλλὰ ὅταν ὅλα αὐτὰ, ἐνσωματούμενα στὴν ἐν Χριστῷ ζωῇ, γίνονται βοηθητικὰ στὸ νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν προορισμόν του ὡς πρόσωπον καὶ κοι-

νότης, νὰ φτάση στὴν κατὰ χάριν θέωσι καὶ νὰ κάμη τὴ γῆ οὐρανὸ ἀπὸ σήμερα.

*
* *

“Ολοι χωροῦν μέσα στὴν Ἐκκλησία, ὅλοι ἀγιάζονται.

Ἐπάρχει χώρος γιὰ τὸν ἀνήσυχο. Καὶ τιμᾶται ἡσυχὰ ὁ ἀπλός. Βρίσκει ὁ ἕνας τὸν ἑαυτό του στὴν ἀπλῆ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, στὴν πρακτικὴ ἀρετῆ. Καὶ ὁ ἄλλος στὴ σκέψι, στὴ φιλοσοφία καὶ πέρα ἀπ’ αὐτήν.

Οὔτε τὸν ἕνα κουράζει μὲ φιλοσοφίες ποὺ δὲν τοῦ χρειάζονται, οὔτε τὸν ἄλλο ἀφήνει χωρὶς ἀπάντησι στὰ προβλήματα ποὺ τὸν βασανίζουν. Καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ζητοῦν τὴν ἴδια χάρι, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἴδια δύναμι ποὺ νίκησε καὶ νικᾷ τὸ θάνατο. Γι’ αὐτὸ δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ μεγάλοι “Ἄγιοι οἱ πεπαιδευμένοι, οὔτε μικροὶ οἱ ὀλίγων γραμμάτων. Μεγάλοι εἶναι οἱ ταπεινοὶ –ἀγράμματοι ἢ σοφοὶ– ποὺ ἔλαμψαν πληροῦμενοι Πνεύματος Ἁγίου. Καὶ ἔχουν τὴν ἴδια χάρι καὶ προσφέρουν τὴν ἴδια ἀγαλλίασι καὶ τροφῆ ζωῆς οἱ ἀπλοὶ “Ἄγιοι ποὺ ἀναφέρονται στίς ἱστορίες τοῦ Λαυσαϊκοῦ καὶ τοῦ Λειμωναρίου μὲ τοὺς μεγάλους νηπτικούς πατέρας μας ποὺ ἔγραψαν τίς θεολογικὲς ἑκατοντάδες ἐκφραζόμενοι συμπεπυκνωμένα μὲ λόγῳ φιλόσοφο καὶ θαυμαστὰ γλαφυρό.

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ἐξῆσαν τὴν ἐπίγειαν ζωὴ τους ἡρεμα καὶ ὄσια. Ἐκαμαν τὸ μικρὸ τους διακόνημα, ἀγίασαν τὸ σκεῦος τῆς ὑπάρξεώς τους

μὲ ταπεινώσι καὶ ἀγάπη. “Ἐγιναν κοινωνοὶ θείας φύσεως.

Αὐτοὶ οἱ “Ἄγιοι, οἱ πολλοὶ καὶ ἀνώνυμοι τῆς ἱστορίας μας, μᾶς συντηροῦν στὴ ζωὴ. Εἶναι τὸ ἔρμα στὸ καράβι τῆς προσωπικῆς καὶ κοινοτικῆς μας ὑπάρξεως, ποὺ τὸ κρατᾷ σὲ ἰσορροπία καὶ τοῦ δίδει τὴ δυνατότητα νὰ ποντοπορῆ στίς φουρτούνες τῶν καιρῶν.

Εἶναι αὐτοὶ οἱ “Ἄγιοι οἱ μεγάλοι ἄγνωστοι ποὺ ἡ ζωὴ τους κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ αὐτοὶ θὰ φανερωθοῦν ἐν δόξῃ. Καὶ τότε θὰ καταλάβωμε τὴν εὐεργεσία τῆς καλωσύνης τους· πῶς μᾶς συντηροῦσαν οἱ εὐλογίες καὶ ἡ χάρις ποὺ ἐρχόταν σὲ μᾶς ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὴ ζωὴ τους, ἀπὸ τοὺς τάφους καὶ τίς ψυχές τους.

*
* *

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τίς ἡσυχες ἐποχὲς καὶ τοὺς τόπους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἡσυχούς καὶ ἀπλοὺς ἀνθρώπους, ὑπάρχουν στὴν ἱστορία ἐποχὲς ταραγμένες, τόποι δοκιμασμένοι καὶ ἄνθρωποι ἀνήσυχοι.

Ὁ ἕνας μπορεῖ νὰ παίρῃ τὸ καλὸ γρήγορα καὶ ἀναντίρρητα. Ὁ ἄλλος βασανίζεται. Διερωτᾶται. Προβληματίζεται. Εἶναι γεμᾶτος ἀπορίες. Θέλει νὰ ἐξετάσῃ, νὰ μάθῃ, νὰ δῆ. Θέλει νὰ φύγῃ. Θέλει νὰ πάῃ παραπέρα. Ζητᾷ τὴν περιπέτεια. Κάτι τὸν σπρώχνει (καλὸ; κακό; δὲν ξέρει). Κάτι τὸν ἔλκει (ποῦ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ δὲν γνωρίζει). Θέλει ὅμως νὰ μάθῃ. Ὅλη του ἡ ὑπαρξὶς εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη ἔφεσι, φορὰ πρὸς κάτι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν

πρέπει να απογοητεύεται. Δυνατότητα σωτηρίας υπάρχει. "Όλη η ζωή βρίσκεται μπροστά μας, για να γνωρίσωμε ένα πράγμα· την αγαθότητα του Θεού. Να νοιώσωμε ότι καλά λίαν έποίησε τα πάντα. Και να εγκαταλείψωμε εκούσια τους εαυτούς μας Χριστώ τῷ Θεῷ. Τότε τα βρίσκομε όλα.

Και αυτό είναι μεγάλο και για να το πετύχωμε αξίζει να διακινδυνεύσωμε, να περάσωμε δύσκολη περιπέτεια, να θυσιάσωμε τα πάντα, να τα χάσωμε, να χαθούμε. 'Αρκεί να βρούμε αυτό. «'Ός αν απολέση... ούτος σώσει».

Αυτό το ξέρει η 'Εκκλησία. Και επειδή ενδιαφέρεται για μᾶς, για τη σωτηρία μας, όχι για τίποτε άλλο στον κόσμο, δέχεται να την αρνηθούμε. Και ξέρει, είναι σίγουρη -έχει τέτοιες διαστάσεις η αγάπη και η αλήθεια της- ότι τότε θα τη βρούμε αληθινά, αν είναι ειλικρινής ή αναζήτησι και η ανησυχία μας. Και μᾶς αφήνει να φύγουμε. Και φεύγοντας γυρίζομε σ' αυτήν, στο σημείο εκκινήσεως.

Αυτό γίνεται με την παραβολή του ασώτου υιού. 'Ο πατέρας αφήνει τον υιόν του τον νεώτερο να περάση όλη την περιπέτεια, για να γυρίση ενσυνείδητα μόνιμα στο σπίτι και να γίνη το κεντρικό πρόσωπο της μεγάλης πανηγύρεως.

"Ενας απλός ορθόδοξος έλεγε: Δεν προσπαθῶ να κρατήσω τα παιδιά μου με τη βία στο σπίτι. 'Αγωνίζομαι να τους δώσω τέτοια αγωγή, που και αν φύγουν να γυρίσουν μόνα τους.

Το να διδης αγωγή σε ένα νέο άνθρωπο είναι το ίδιο με το να μη ζῆς για τον εαυτό σου αλλά για τον "Άλλο, τον υπέρ ἡμῶν αποθανόντα και αναστάντα και τους αδελφούς Του. Είναι μιὰ απόφασι θα-

νάτου. Πεθαίνεις για να ζήση ο άλλος, ο αληθινός εαυτός σου.

Το να δώσης αγωγή απαιτεί αγάπη, τέχνη και κόπο.

"Ενα δέντρο δεν θα καρποφορήση ούτε αν το εγκαταλείψης ακλάδευτο, ούτε αν βάνουσα το κουτσουρέψης, αλλά αν με τέχνη κόψης τα κλαδιά που πρέπει και αφήσης εκείνα που θα δώσουν καρπό.

'Απ' αυτόν που δίδει αγωγή απαιτείται γνώσι και θυσία. Και αυτός που παίρνει αγωγή πονᾶ (το κλάδεμα είναι εγχείρησι), αλλά συγχρόνως χαιρέται γιατί δεν υπάρχει άλλος τρόπος καρποφορίας.

'Η 'Εκκλησία ούτε αφήνει τον άνθρωπο ἄδικτο κολακεύοντας τα πάθη του, ούτε τον εκνευρίζει ἄσκοπα με στεῖρες εντολές που αποβλέπουν σε εφήμερες ἐπιτυχίες και καταστρέφουν τη φύσι του. Γνωρίζει τις ἀδυναμίες και την ἀρρώστεια του ανθρώπου. Ξέρει ότι ο ἄρρωστος έχει ανάγκη φροντίδος και όχι ἐπιτιμίου. 'Επεμβαίνει διακριτικά και σωτήρια, ακόμη κι όταν η επέμβασι είναι φοβερά επώδυνη.

'Ο Κύριος δεν έντυσε τον ἄρρωστο τῆς γῆς τῶν Γαδαρηνῶν με εντολές ούτε με ἀπειλές· αυτός όχι μόνο τα ρούχα του ἔσχιζε αλλά και τις ἀλυσίδες ἔσπαζε. Τον ἀπάλλαξε ἀπό τον «λεγεῶνα». Και ἀμέσως μετά κάθησε δίπλα Του μόνος, ἱματισμένος και σωφρονῶν.

Αυτή είναι ἀνεκαθεν ἡ δύναμι, ἡ αγωγή και συμπεριφορὰ τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας· βλέπει βαθειὰ τα πράγματα. "Εχει τη διάκρισι τῶν πνευμάτων και τη δύναμι τῆς αγάπης. Ξέρει και διακρίνει αν κάτι είναι ἀπό τον Θεό, τον πονηρό ἢ ἀπό

τὴν ἀνθρώπινη φύσι. Γι' αὐτὸ οἱ ἐπεμβάσεις της εἶναι σωτήριες καὶ ὁ λόγος της ἀπαύγασμα ἀγάπης.

Ὅταν μᾶς μιᾷ αὐστηρά, φανερώνει τὴ μεγάλη της στοργή καὶ πρέπει πρόθυμα νὰ τὴν ὑπακούωμε. Καὶ ὅταν μᾶς φέρεται μὲ ἄκρα ἐπιείκεια, σεβόμενη τὴν ἐλευθερία μας, τότε ἀκριβῶς πρέπει νὰ φοβώμαστε καὶ μὲ δέος νὰ πολιτευώμαστε.

Δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία αὐτὸ πού νομίζομε. Μᾶς πῆραν μωρὰ παιδιά ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς μάνας μας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μᾶς ἔμαθαν ἄλλα. Μᾶς ἔδωσαν νὰ πιούμε γάλα κονσέρβας. Μᾶς ἔκοψαν ἀπὸ τὶς ρίζες. Μᾶς χώρισαν ἀπὸ τὴν παράδοσι. Μᾶς ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Μᾶς ἔκαμαν ἀλλοδαποὺς στὸν τόπο μας. Βάλθηκαν νὰ μᾶς ξεμάθουν τὴ μητρικὴ μας γλῶσσα, τὴ γλῶσσα τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴ μητρικὴ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου.

Ποιοί; Ὅσοι θέλησαν διὰ τῆς βίας νὰ μᾶς σώσουν· οἱ διαφωτιστές, προπαγανδιστές, Βαυαροί, μασῶνοι... μέχρι σήμερα. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ὅλοι ὅσοι θεωρήσαμε τὰ φῶτα τους φῶτα, τὸν πολιτισμὸ τους πρόοδο. Καὶ ἔτσι στὰ τυφλά, χωρὶς διάκρισι πνευματικὴ πῆραμε τὸ καθετὶ ἀπ' αὐτοὺς σὰν ἀνώτερο, καλύτερο, πολιτισμένο (σὲ τέχνη, δίκαιο, διοργάνωσι ζωῆς, ἀρχιτεκτονικὴ, μουσικὴ...). Καὶ βασανίζεται τὸ εἶναι μας. Ἀπορρίπτει ὁ ὀργανισμὸς μας ἕνα-ἕνα τὰ μεταμοσχευθέντα ξένα μέλη. Καὶ συνεχῆ μᾶς μεταμοσχεύουν βιαίως νέα.

Δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ πού νομίζομε. Δὲν εἶναι αὐτὴ πού χτυπᾶμε, αὐτὴ πού βαλθήκαμε νὰ καταστρέψωμε. Δὲν ἔχει σχέσι ἡ Ὁρθοδοξία μὲ

«μεσαιωνισμούς», «μυστικισμούς», «κληρικαλισμούς», «σχολαστικισμούς» πού ἀκούμε. Τόσοι δυτικοθρεμμένοι νομίζουν ὅτι σὲ Δύσι καὶ Ἀνατολή ὅλοι οἱ ὄροι ἔχουν τὸ ἴδιο περιεχόμενο. Καὶ προσπαθοῦν νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν ἀπὸ ἀρρώστειες πού δὲν περάσαμε. Καὶ μᾶς ἀρρωσταίνουν μὲ τὶς θεραπείες τους. Καὶ μᾶς περιπλέκουν μὲ τὶς λύσεις τους.

Δὲν ἀρνούμαστε ὅτι ὑπῆρξαν ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἀδύνατοι μὲ πτώσεις καὶ ἐλαττώματα. Αὐτὸ κάνει ἀκόμα πιὸ συμπαθῆ τὴν ἴδια τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ἀναδεικνύει τὴν ἀνοχὴ τῆς ἀγάπης της καὶ τὴν ἀλήθεια τοῦ μηνύματός της.

Τὸ θέμα τὸ μεγάλο εἶναι νὰ γνωρίσωμε τὴν Ἐκκλησία τὴν ὀρθόδοξη πού ἀγνοοῦμε. Τὴ μία, ἀμόλυντη, ἀφθορη, ἄχραντη καρδιά της. Αὐτὴν πού ἀποτελεῖ τὸ βαθύτατο καὶ πιὸ ἀληθινὸ εἶναι μας. Αὐτὴν μὲ τὴν ὁποία ἔχομε πολὺ μεγαλύτερη σχέσι ἀπ' ὅ,τι νομίζομε. Αὐτὴν πού ξέρομε βαθύτατα χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνωμε. Αὐτὴν πού πᾶμε ἀσυνείδητα νὰ βροῦμε ἀρνούμενοί την, γιατί ἀγνοοῦμε τὴν ἀλήθεια της, τὴ θεανθρωπία της, τὴ δόξα τῆς ταπεινώσεώς της.

Ὅ,τι πολῦτιμο ζητοῦν ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ ἀναζητητὲς βρῖσκεται μέσα ἐδῶ. Ὅχι ἀποσπασματικά, ἐπὶ μέρους ἢ φανταστικά, ἀλλὰ ἐν ὅλῳ, ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Αὐτὴ εἶναι κατάλληλη γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά, τὶς ἀπλὲς γριουῦλες καὶ τοὺς πιὸ ἀπαιτητικούς ἀναζητητὲς πού θέλουν νὰ δοῦν τὸν Θεό, ὄχι ὅσο μποροῦν, ἀλλ' ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι.

Ὑπάρχει μιὰ θεολογία πού φτάνει στὴν ἀπό-

φασι (άποφατικότητα), τὴν ἄρνησι πού δὲν πάει παραπέρα, πού ἄνθρωπος στὴ γῆ δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράση. Καὶ μιὰ χάρι ἄκτιστη, ἀόρατη, ἀκατάληπτη πού ἐρχεται στὸν ἄνθρωπο, στὴν κτίσι. Καὶ νεουργεῖ καὶ θεουργεῖ τὸ ἄνθρώπινο.

Δὲν εἶναι ἡ θεολογία σχολαστικισμὸς οὔτε ἡ πνευματικὴ ζωὴ πουριτανισμὸς.

Γνωρίζοντας τὴν Ὁρθοδοξία, αὐτὴ πού εἶναι, ἰσορροποῦμε· μποροῦμε ὅλους νὰ δοῦμε μὲ στοργή. Ἄπὸ ὅλους νὰ βοηθηθοῦμε. Καὶ ὅλους μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ νὰ βοηθήσωμε.

Τὸ νὰ γίνωμε ὀρθόδοξοι δὲν σημαίνει κάπου νὰ κλειστοῦμε, ἀλλὰ κάπου νὰ ἀναχθοῦμε: Νὰ βγοῦμε στὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ τῆς ἀγάπης.

Ἄν ἦταν ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μας αὐτὴ πού νομίζει ὁ πολὺς κόσμος, αὐτὴ πού διδάχτηκε στὰ κρατικὰ πανεπιστήμια· ἢ ἂν ἦταν ἡ εὐσέβεια τῆς ὁ ἔξωθεν εἰσαχθεὶς στείρος πιετισμὸς, σὰς ὁμολογοῦμε ὅτι δὲν θὰ σὰς λέγαμε τίποτε. (Δὲν θὰ εἴχαμε καμμιά ἐλπίδα ἴσως, οὔτε εὐθύνη).

Τώρα μποροῦμε νὰ σὰς ποῦμε λόγο παρήγορο καὶ σκληρὸ (λέγεται μόνος του):

Ἡ θέσι μας εἶναι προνομιακὴ καὶ ἐπικίνδυνη. Ἐχει καθοριστῆ ἀπ' αὐτοὺς πού μᾶς γέννησαν καὶ δὲν μποροῦμε νὰ κάνωμε ὅ,τι μᾶς κατέβη.

Δὲν μποροῦμε ἀτιμωρητὶ οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες νὰ παιδιστρεφώμε, στηριζόμενοι σ' ὅποιαδήποτε δικαιολογία ἢ, περισσότερο, νὰ αὐθαδιάζωμε.

Ἄν αὐτοὶ πού προσηγήθησαν ἡμῶν, καὶ ἔζησαν καὶ τάφηκαν σὲ τοῦτα τὰ χῶματα, αὐτοσχεδιάζαν κάνοντας τὸ κέφι τους, τότε θὰ μπορούσαμε καὶ μεῖς νὰ συνεχίσωμε αὐτοσχεδιάζοντας.

Ἄν ὅμως ἔζησαν διαφορετικὰ· ἂν ἀποφάσισαν νὰ πεθάνουν καὶ ἔτσι ἔζησαν· ἂν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους ἦταν ἀπόφασι θανάτου· ἂν ὅλη τους ἡ δημιουργία, τὸ ἦθος, ὁ λόγος, τὰ ἔργα, ἡ μορφὴ, ἡ χειρονομία, τὸ ὄρατὸ καὶ ἀόρατο ἐξ αὐτῶν εἶναι γεννημένο· ἐκ τοῦ θανάτου, ἀπὸ τὴ θυσία ὄλων, γιὰ νὰ γεννηθῆ κάτι καλύτερο, ἄλλης φύσεως, ἄλλης ὑφῆς γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ μᾶς ὅλους. Τότε δὲν μποροῦμε ἀτιμωρητὶ νὰ αὐτοσχεδιάζωμε, νὰ κάνωμε πρόβες, νὰ παίζωμε ἐν οὐ παικτοῖς.

Ἄν δὲν ἔχτιζαν τὴν Ἁγία-Σοφία ὅπως τὴν ἔχτισαν; νὰ χωρᾶ τὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ τὴν οἰκουμένη.

Ἄν δὲν εἶχαν φτιάξει τὸ Ἅγιον Ὄρος ὅπως τὸ ἔφτιαξαν, γιὰ νὰ σώζεται ὅλος ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ ἀδελφώνωνται οἱ λαοί.

Ἄν δὲν εἶχε θεολογήσει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὅπως θεολόγησε, ἀνακεφαλαιώνοντας τὴν πείρα καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σβήνοντας τὴ δίψα τοῦ σημερινοῦ βασανισμένου νέου ἀνθρώπου.

Ἄν δὲν εἶχαν ἀγωνιστῆ, κλάψει, ὑπομείνει, προσευχηθῆ, θυσιαστῆ τόσοι ἄγνωστοι στὰ βουνά, στὰ νησιά καὶ στὶς πόλεις. Ἄν δὲν εἶχαν στὰ τραγούδια, στὴ ζωὴ καὶ στὰ ἦθη τους αὐτὴ τὴν ἀνθρωπιὰ πού σὲ σφάζει.

Ἄν δὲν ἦσαν γενάρχες τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ ἓνας ἅγιος Κοσμάς καὶ ἓνας Μακρυγιάννης. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν ὅλα αὐτὰ στὸ αἷμα μας, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ κάνωμε ὅ,τι μᾶς κατέβη.

Τώρα δὲν εἶναι ἔτσι. Τώρα βρισκόμαστε ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀγίῳ. Δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε ἐπιπόλαιοι. Δὲν ἀνήκομε στὸν ἑαυτό μας. Ἄνήκομε

σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς γέννησαν καὶ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Εἴμαστε χρωμένοι μὲ πνευματικὴ κληρονομιά. Δὲν μᾶς σώζει καμμιά δικαιολογία. Καὶ ὅλα νὰ τὰ πετάξωμε ἀπὸ τὸ σχολειό, τὰ ἀρχαῖα, τὰ νέα, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια, δὲν μπορούμε νὰ δικαιολογηθοῦμε σὲ κανέναν, νὰ ἀπαλλαγοῦμε, οὔτε νὰ ξεχάσωμε τὸ χρέος μας. Δὲν μπορούμε νὰ στοιχειοθετήσωμε κανένα ἄλλοθι.

Θὰ ἔχωμε νὰ ἀντιμετωπίσωμε αὐτοὺς ποὺ προηγήθηκαν καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται.

Τὰ ψεύτικα μας καμώματα θὰ μᾶς τὰ πετάξουν κατὰ πρόσωπο. Γιατὶ κάποτε θὰ ξυπνήσουν αὐτοὶ οἱ μικροὶ ποὺ θὰ ποῦνε ὄχι στὸ ψέμα, στὴν ἐπιπολαιότητα, στὴν παραχάραξι, στὴν πλαστογραφία, στὴν προδοσία ποὺ χαλκεύεται ἐγκληματικὰ καὶ θρασύδειλα μὲ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ἀγνωστικὰ βοηθήματα, ὀπτικοακουστικὲς ἐκπομπές.

Καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ ποῦν ὄχι θὰ ἔχουν ἀπροσδιόριστες δυνάμεις ποὺ ξεπερνοῦν αὐτοὺς τοὺς ἴδιους. Θὰ εἶναι μαζί τους τὰ πνεύματα τῶν περασμένων καὶ τὰ διψασμένα παιδιὰ ὅλου τοῦ κόσμου.

Αὐτὸ ποὺ ἐδῶ ὑπάρχει ἀνήκει σὲ ὅλους. Αὐτὸ ποὺ κληροδοτήθηκε καθορίζει τὴ συμπεριφορὰ μας.

Ἡ Ἀλήθεια, ποὺ ἐσαρκώθη διὰ τῆς παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ποὺ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ συνανέστησε τὴν οἰκουμένη καὶ συνέστησε τὴν Ἐκκλησία σῶμα Χριστοῦ. Ἡ χάρις ποὺ ἀγιάζει ὅλο τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἐκκλησία ποὺ βαπτίζει ὅλο τὸν ἄνθρωπο εἰς τὰ ἀπύθμενα βάθη τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ

καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ποὺ ἀγιάζει ὅλες τὶς αἰσθήσεις.

Αὐτὴ ἡ χάρις ποὺ μπήκε μέχρι μυελοῦ στὰ ὀστά τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας, ποὺ ὑφαίνει τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν κάνει ἄνωθεν ὑφαντὴ μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ὕλης.

Ὅλο τὸ πνευματικὸ σῶμα τῆς ζωῆς μας ἔχει μηνύματα ποὺ ἀνήκουν σ' ὅλους, ποὺ τὰ περιμένουν ὅλοι, μέχρις ἐσχάτου τῆς γῆς. Καὶ εἴμαστε χρεῶστες πρὸς ὅλους. Καὶ μᾶς ἔχουν κατ' ἀνάγκη βάλει αὐτοὶ ποὺ μᾶς γέννησαν κατὰ σάρκα καὶ κατὰ πνεῦμα σ' ἓνα ὠρισμένο ἐπίπεδο. Καὶ δὲν μπορούμε νὰ ὑποστείλωμε τὴ σημαία, νὰ μετριάσωμε τὸ χρέος, νὰ ξεκουραστοῦμε σὲ ἄλλο χῶρο, μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο πάνω σὲ σταυρὸ θυσίας.

* * *

Μποροῦμε καὶ ὀφείλομε νὰ κάνωμε μιὰ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισι ρηξικέλευθη, ἐπαναστατικὴ, καὶ ἔτσι παίρνομε ἀναντίρρητα διὰ μιᾶς κεντρικὴ καὶ πρωτοποριακὴ θέσι στὴν παγκόσμια κοινότητα, τὴν ἀναζήτησι καὶ τὸν πόνο ὅλης τῆς μικρῆς, οἰκουμενικῆς μας γειτονιάς.

Αὐτὴ ἡ θέσι μᾶς ἀνήκει καὶ δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ κανεὶς. Εἶναι κατακτημένη μὲ αἷμα καὶ πνεῦμα. Εἶναι διακονία, σταυρός, καὶ γι' αὐτὸ Ἀνάστασι γιὰ ὅλους. Δὲν δημιουργεῖ αἰσθήματα ὑπεροχῆς ἢ κατωτερότητος, πόλωσι σωβινισμῶν ἢ διεθνισμῶν, προοδευτικότητος ἢ συντηρητικισμοῦ. Εἶναι ἄλλης φύσεως. Ἰερουργεῖται σ' ἄλλο ἐπίπεδο. Πολιτεύεται σὲ θερμοκρασία ποὺ δὲν ἀντέχει κανένα μικρόβιο καὶ ὅπου ἀνασαίνει ἄνετα ὁ ἄνθρωπος.

Καὶ αὐτὴ ἡ μεταρρυθμισὶς μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὸ νὰ μὴν κάνωμε καμμιά μεταρρυθμισί, ἀλλὰ νὰ ζήσωμε αὐτὸ ποὺ ἔχομε. Νὰ γίνωμε αὐτὸ ποὺ εἴμαστε (ποὺ πρέπει νὰ εἴμαστε). Νὰ συνειδητοποιήσωμε αὐτὸ ποὺ μᾶς κληροδοτήθηκε καὶ ὑπάρχει μέσα μας.

Νὰ πιάσωμε τὰ μηνύματα τῆς σιγῆς: Ἐπανάστασι μεγάλη, τεράστια, ποὺ ἔφτασε στὴ σιγή, τὴ γαλήνη, τὴ μὴ-ἐπανάστασι.

Κίνησι ἰλιγγιώδης ποὺ ἐμφανίζεται ὡς στάσις. Πυρετώδης δρασίς ποὺ ἐσαρκώθη στὴν ἀπόλυτη ἡσυχία. Ἀναζήτησι ποὺ ξεπερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ πολιτεύεται στὸ ἀνέμελο, τὸ ἀπλό, τὸ παιδικό. Παρουσία ποὺ φαίνεται ἀπουσία.

Ἀνεκμετάλλευτα, ἀστείρευτα κοιτάσματα πνευματικοῦ δυναμισμοῦ στὸ ὑπέδαφος τῆς παραδόσεώς μας, ὅπου δὲν ἔχομε διάσπασι τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ ἀνατροπὴ τῶν ὄρων τῆς φύσεως· πλοῦτος ποὺ αὐξάνει διδόμενος. Χαρὰ ποὺ πολλαπλασιάζεται μοιραζόμενη. Ζωὴ τόσο δυνατὴ, ποὺ φαίνεται θάνατος. Πλησμονὴ φωτός, πού, γιὰ τὴν ὑπερέχουσα φανότητα, φαίνεται καὶ λέγεται γνόφος. «Μυστήρια κραυγῆς» ποὺ ξεπερνοῦν τὴν κλίμακα τῆς ἀκοῆς καὶ κοινοποιοῦνται πολυφθόγγως ἐν σιγῇ.

Μιά ἀδελφασύνη ὄλων. Ὅλα τέλειωσαν καὶ ὅλα ἀρχίζου. Ὅλα βρίσκονται στὴ μέση, διακινδυνεύουν. Καὶ ὅλα εἶναι ἀπολύτως σίγουρα. «Ἐξῆλθεν νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ».

Ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μέσα βλέπομε τὴν πραγματικότητα ὡς ἔχει.

* * *

Πέρασε ὁ Μεσαίωνας. Ἰσχυροποιήθηκε ὁ σχολαστικισμός. Προχώρησε ὁ ρωμαιοκαθολικισμός. Ἀντιμετωπίστηκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ κῆρυξ τῆς χάριτος, ὡς αἰρετικὸς καὶ πεπλανημένος. Προχώρησε ἡ Δύσι στὴ φιλοσοφία τῆς. Πραγματοποίησε τὸ πρόγραμμά τῆς. Προώδευσε στὴ γραμμὴ: ἡ γνώσι γιὰ τὴ γνώσι. Ἐφτιαξε τὸν τεχνικὸ πολιτισμό, τὴν πιὸ πεποικιλμένη φυλακὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Καὶ ἐπαναστατεῖ σήμερα ἡ νέα γενιά. Ἀντιδρᾷ ὁ πιὸ ζωντανὸς κόσμος στὴ Δύσι. Λέει ὄχι στὸν πολιτισμὸ του. Ζητοῦν κάτι ἄλλο, πιὸ σημαντικό, πιὸ μυστηριακό, ποὺ νὰ ἀφορᾷ καὶ νὰ σέβεται τὸν ὅλο ἄνθρωπο. Πᾶνε πέρα-δῶθε.

Φτάνουν μέχρι τὴν ἄπω Ἀνατολὴ ζητώντας ψυχοσωματικὴ ἰσορροπία. Πέφτουν οἱ πολιτισμένοι Εὐρωπαῖοι θύματα στὰ χέρια τῶν μάγων τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ τοὺς ἐκμεταλλεύονται καὶ τοὺς ὑπόσχονται παραδείσους. Καὶ εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ συστήματα καὶ οἱ θεωρίες, ἀπὸ ψυχολογικὲς ὑποβολές, μέχρις ἀγυρτίες καὶ δαιμονισμοί. Καὶ ἔρχονται οἱ γκουροὺ καὶ δάσκαλοι τῶν συστημάτων στὴ Δύσι. Κερδίζουν ἔδαφος στὶς ψυχὲς τῶν νέων. Καταλαμβάνουν ἐκτάσεις γεωγραφικὲς δημιουργώντας «παραδείσους». Καὶ παίρνει ἐνοχλητικὲς διαστάσεις τὸ πρᾶγμα.

Ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φαίνονται ὅλα καθαρὰ. Ἡ ματιὰ καὶ ἡ πείρα τῶν Πατέρων μας, θειῶ Πνεύματι κινουμένη, πάει πιὸ

βαθειά απ' ὅτι μπορεῖ νὰ πάει ἢ ὅποιαδήποτε ψυχολογία.

Οἱ Πατέρες καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας μᾶς δείχνουν ποιά εἶναι ἡ φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι.

Ἄν θέλωμε, τὸ ἀκοῦμε. Ἄν θέλωμε, δὲν τὸ ἀκοῦμε. Οἱ συνέπειες ὅμως, ἂν τὸ ἀκούσωμε ἢ ὄχι, δὲν εἶναι θέμα τῆς βουλήσεώς μας, ἀλλὰ τῆς μιᾶς φυσιολογίας τῆς ὑπάρξεώς μας, ποῦ εἶναι αὐτὴ ποῦ εἶναι, δεδομένη καὶ ἀμετακίνητη.

Μπορῶ νὰ ἀναπνέω, ἂν θέλω, ἀπὸ τὸ περιεχόμενο μιᾶς φιάλης ὑγραερίου. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ ἐπιζήσω ἀναπνέοντας αὐτὸ τὸ ἀέριο. Τὰ σπλάγχνα μου εἶναι πλασμένα γιὰ τὸν ἀτμοσφαιρικό ἀέρα. Δὲν μπορῶ νὰ ἀλλάξω τὴ φύσι τους.

Καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ ὅλου ἀνθρώπου εἶναι φτιαγμένα, γιὰ νὰ ἀναπνέουν μέσα στὸ χῶρο, τὸ κλίμα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ μέσα στὴν εὐρυχωρία τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐκεῖ μπορεῖ νὰ βλαστήσῃ, νὰ ἀνθίσῃ, νὰ καρπίσῃ. Νὰ φτάσῃ στὴ θέωσι.

Γιὰ τὸ πιὸ μεγάλο πρόβλημα, γιὰ τὸ πιὸ τελευταῖο, ἐπεῖγον καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα ἀπλωμένο, τὸ θέμα τῆς ἀνησυχίας τῆς νέας γενιᾶς, ἢ ἰκανὴ νὰ βοηθήσῃ δωρεὰν ὅλο τὸν κόσμον ἀποτελεσματικὰ καὶ βέβαια εἶναι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἡ ἱστορία, ἡ ἐξέλιξι ὁδηγεῖ στὴν Ὁρθοδοξία.

Καὶ ἂν ἔρχονται σήμερα στὸ Ὄρος νέοι ἄνθρωποι ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἂν καταφθάνουν ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, εἴτε γιὰ νὰ γίνουν μοναχοὶ εἴτε γιὰ νὰ βαπτισθοῦν στὸ φῶς τῆς χάριτος, δὲν τὸ

κάνουν ἐπειδὴ κάποιος ἐξωτερικὰ τοὺς ὠθεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ μιὰ προσωπικὴ δίψα τοὺς ἔλκει. « Ἀπὸ τὴν Εὐρώπη γυρίσαμε πεινασμένοι », ἔγραφε ὁ Σεφέρης. Πάλι τὰ παιδιὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου μένουν πεινασμένα. Καὶ δικαιολογημένα ἀντιδροῦν καὶ θὰ ἀντιδροῦν ἐν ὅσῳ πᾶνε νὰ τὰ ταΐσουν μὲ ψευδαισθήσεις καὶ ὅπια τεχνητῶν παραδείσων.

Καὶ δικαιώνεται ἡ ὀρθόδοξη πίστι καὶ Ἐκκλησία. Αὐτὴ μᾶς ἔσωσε, ὅταν ζοῦσε ἡ Πόλις. Αὐτὴ μᾶς σκέπασε μὲ τὴ χάρι της, ὅταν ἔπεσε ἡ Πόλις. Καὶ σήμερα ποῦ ὅλος ὁ κόσμος ἔγινε μιὰ πόλις, ἔστω βαβυλώνια, αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη κατάλληλη νὰ μᾶς βοηθήσῃ, σώσῃ, ἀδελφώσῃ μὲ ὅλους.

Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν σκεπάζει τὸ λαὸ καὶ ὁ λαὸς εἶναι ὁ φύλαξ τῆς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας (Ἐγκύκλιος Πατριαρχῶν Ἀνατολῆς, 1848). Ὅπου πάει ὁ λαὸς, ἀκολουθεῖ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ λαὸς εἶναι ἓνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ ὅπου βρεθοῦν στὰ ξένα, ἀμέσως θὰ χτίσουν ἓνα ναὸ καὶ δίπλα τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο. Ἔτσι ζήσαμε στὴν Τουρκοκρατία, ἔτσι ζοῦμε σήμερα, μέχρι καὶ στὴν Αὐστραλία. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς βοηθᾷ στὴν ἐλευθερία καὶ στὴ δουλεία, στὸ χωριὸ καὶ στὴν οἰκουμένη. Ἀντέχει παντοῦ ἡ Ὁρθοδοξία. Καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ λειτουργεῖ ἄνετα καὶ ἐλεύθερα ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀποστολὴ της.

Τὸ πιὸ δικό μας, οἰκεῖο, ἀπλό, ἀποδεικνύεται οἰκουμενικό, καθολικό, ποῦ ζητοῦν ὅλοι. Αὐτὸ τὸ ἴδιο ὅλους ἐλευθερώνει καὶ ὅλους ἐνώνει, τὸν καθένα διαστέλλει στὶς διαστάσεις τοῦ παντός. Καὶ ὅλους συνάγει στὸ φῶς τοῦ προσώπου Του.

Μήπως ἔχομε κάτι ἀνεκτίμητο καὶ δὲν τὸ κα-
ταλάβαμε καλά; Μήπως ζητᾶμε βοήθεια σὲ ἓνα
τομέα ἀπὸ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ὀφείλομε νὰ
δώσωμε ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶμε;

Μήπως ἡ μικρότητά μας ἀριθμητικά, γεωγρα-
φικά, εἶναι βοηθητική, γιὰ νὰ βροῦμε τὸ ἄλλο μέ-
γεθος, τὸ ἄλλο μεγαλεῖο, τὴν ἄλλη δυνατότητα ποὺ
βρίσκεται μέσα μας καὶ πρέπει νὰ κοινωνήσωμεν
αὐτῆς καὶ δι' ἡμῶν νὰ δοθῆ παντὶ τῷ λαῷ, ἢ πᾶσι
τοῖς λαοῖς; Μήπως αὐτὸ δὲν συνέβαινε πάντοτε σὲ
τοῦτο τὸν τόπο;

Ἄγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί. Ὅντας ἔξω ἀπὸ
τὸν κόσμον, βρισκόμαστε κάπως στὴν καρδιά τοῦ
κόσμου. Ὅντας μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον, δεχόμαστε
τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, ποὺ ἔρχονται
νὰ ἀνοιξοῦν τὴν καρδιά τους, τὸ ἄγνωστο βάθος
τους, σὲ κάποιον ποὺ ζῆ στὴν ἔρημο καὶ προσπαθεῖ
νὰ ἀνήκη μόνο στὸν Θεὸ καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἀγνώ-
στους ἀδελφούς του.

Ἔτσι γνωρίζομε τὸν πόνο τὸν βαθὺ καὶ τὸν
ἥσυχο λόγο τῆς ἐξομολογήσεως τοῦ πληγωμένου
καὶ τλαιπωρημένου σημερινοῦ ἀνθρώπου.

Στὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ ἓνα ἰδιαίτερο τρόπο ζοῦν
οἱ παλιοὶ Ἅγιοι καὶ ἀκούγεται ὁ πόνος καὶ ὁ
κλαυθμὸς τῆς ἀνθρωπότητας.

Ξέρομε ὅτι δὲν ὑπάρχει περιθώριο γιὰ ἄλλες
δοκιμές, γι' αὐτὸ σὰς μιᾶμε γιὰ πράγματα σίγουρα
καὶ δοκιμασμένα: γιὰ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ποὺ
εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεάνθρωπος.

Δὲν λέμε ἀπόψεις δικές μας, οὔτε διατυπώνομε

γνωμες ἀτομικὲς («Λογισμοὶ θνητῶν πάντες δειλοὶ
καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν»).

Δὲν θεωροῦμε κανέναν ἄλλο κυριώτερο αἴτιο,
οὔτε κτυπᾶμε κανέναν περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό
μας. Δὲν χωρίζεται ὁ ἑαυτός μας οὔτε ἡ σωτηρία
μας ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀδελφὸ μας.

Σὰς λέμε τὸ λόγο τὸ σωτήριο τῆς μετανοίας.
Μποροῦμε νὰ ζήσωμε. Μποροῦμε νὰ μὴν πάρωμε
διαζύγιο ἀπὸ τὴ χάρι καὶ τὴν ὄντως ζωὴ. Τότε οἱ
δοκιμασίες καὶ οἱ κίνδυνοι ὅλων τῶν εἰδῶν καὶ τῶν
ἐπιπέδων ποὺ μᾶς ἀπειλοῦν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν θὰ
μεταβληθοῦν σὲ εὐλογίες, σὲ δυνάμεις δημιουργι-
κὲς. Θὰ εἶμαστε εὐγνώμονες στοὺς ἐχθρούς μας,
τοὺς ὁποιοσδήποτε, ποὺ μᾶς ἐξήγειραν σὲ ἐργή-
γορσι καὶ νῆψι καὶ μᾶς ὤθησαν νὰ ἀξιοποιήσωμε
γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμον τὰ
ἀδαπάνητα κοιτάσματα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας
ποὺ κρύβει τὸ ὑπέδαφος τῆς Παραδόσεώς μας.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀντιδρᾷ βεβιασμένα καὶ ἀ-
περίσκεπτα. Ἀφήνει ἐλεύθερα τὰ πράγματα καὶ τὰ
πάντα ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα.

Δὲν ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἄποψι, ἔστω σωστή·
ἔχει τὴν ἀλήθεια σεσαρκωμένη.

Δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ ἓνα κομμάτι τοῦ ἀνθρώ-
που, ἀλλὰ γιὰ ὅλον τὸν ἄνθρωπο. Οὔτε γιὰ μερικὰ
κόμματα ἀνθρώπων, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.
Γι' αὐτὸ καὶ ὁ τελικὸς λόγος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ
λόγος ὁ ἥρεμος καὶ ἀδυσώπητος τῆς Ἀποκαλύ-
ψεως. Καθένας ἄς κινηθῆ ἐλεύθερα, ἄς κάμη τὸ
λογισμό του: «Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι καὶ ὁ ρυ-
παρὸς ρυπαρευθῆτω ἔτι καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην

ποιησάτω ἔτι καὶ ὁ ἅγιος ἀγιασθήτω ἔτι» (Ἀποκ. 22,11). Ἄπ' ὅλα θὰ φανερωθῆ τὸ Ἔνα.

Ἡ Ἀποκάλυψι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου παρουσιάζει ὀλόγυμνη τὴν ἀλήθεια τῶν μαινομένων στοιχείων, τῶν τερατομόρφων θηρίων, ποὺ σαλεύουν καὶ ἀπειλοῦν τὴν οἰκουμένη, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα βασιλεύει Αὐτὸς ποὺ νίκησε τὸ θάνατο διὰ τοῦ θανάτου. Αὐτὸς ἐπικρατεῖ γαληνεύει, ἀνακεφαλαιώνει καὶ σώζει τὰ πάντα.

Δὲν ἐξορκίζεται ὁ δαιμονισμὸς μὲ δαιμονισμό. Ἡ βία ἀντιμετωπίζεται μὲ γαλήνη. Οἱ πάντες θὰ παλέψουν μὲ τὸ ἀσθενές, μὲ τὸ Ἀρνίον «τὸ ἐστὼς ὡς ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» καὶ θὰ τοὺς νικήσει τὸ Ἀρνίον.

«Μὴ φοβοῦ, ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ Ζῶν καὶ ἐγενόμην νεκρὸς καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» (Ἀποκ. 1,18).

Τὸ μέλλον ἀνήκει σ' αὐτὸ ποὺ ἀνίσταται ἐκ τοῦ τάφου. Σ' αὐτὸ ποὺ δὲν φοβᾶται τὸ θάνατο, ἀλλὰ ὁ θάνατος γίνεται ἢ μήτρα ποὺ τὸ κυοφορεῖ. Ἀναδύεται ἐκ τοῦ τάφου, ἀπὸ τὴν τελικὴ δοκιμασία, νέο, ἄτρωτο, γεμᾶτο ἄδυτο φῶς.

Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἀγωγή ἔδωσε τὴ δύναμι στὸν ἅγιο Κοσμᾶ καὶ βλάστησε ἀπὸ τὸν τάφο του, τὸ σκαμνὶ του, αὐτὸ τὸ πολὺκλωνο δέντρο ποὺ τρέφει τὸ λαό. Ἡ ἴδια ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔμαθε στὸν Μακρυγιάννη νὰ προσεύχεται ὅπως προσευχόταν, νὰ ἀπαντᾶ καὶ νὰ ἀντιμετωπίζη τὸν Ντερνὺ καὶ τὸν Μπραϊμη, ὅπως τοὺς ἀντιμετώπισε μὲ τὸ λόγο του, τὴ χάρι του καὶ τὴ ζωὴ του.

Καὶ ὅλες οἱ σημερινὲς δοκιμασίαι καὶ ἀνακατατάξεις ἀνοίγουν νέους δρόμους γιὰ τὸ ἐκ νεκρῶν

ἀναστάν. Καὶ αὐτὸ μόνο μπορεῖ νὰ συντροφεύσῃ τὸν ἄνθρωπο στὶς νέες περιπέτειες, ἀναζητήσεις καὶ φόβους τῶν ἐπερχομένων.

Ἄς δώσωμε τὴ δυνατότητα στὰ παιδιά νὰ γνωρίσουν τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς μεγάλους οἰκουμενικοὺς διδασκάλους.

Ἄς τοὺς δώσωμε τὴ δυνατότητα νὰ ἐγκεντριθοῦν σὰν νέοι βλαστοὶ στὸ δέντρο ποὺ ἀνήκουν, στὴν καλλιέλαιον τῆς Παραδόσεώς μας.

Ἄς τὰ ἀφήσωμε νὰ ἀνάψουν τὴ λαμπάδα τοῦ εἶναι τους προσωπικὰ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἄν αὐτὸ συμβῆ, τότε καμμία ἀπειλὴ δὲν θὰ μπορῆ νὰ σβῆσῃ τὸ φῶς καὶ τὴ φλόγα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Κάθε θύελλα, δοκιμασία, θὰ κἀνὴ τὸ φῶς αὐτὸ νὰ λάμπη τηλαυγέστερα καὶ νὰ φωτίζη τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Θὰ μποροῦν ἔτσι ὅλα τὰ παιδιά νὰ ζήσουν, νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ τους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. Καὶ ὁ δικὸς μας καιρὸς, ὁ δύσκολος καὶ ζοφερός· καὶ ὁ δικὸς μας τόπος, ὁ μικρὸς καὶ καθαγιασμένος, θὰ ἀναδειχθῆ πάλι πηγὴ ζωῆς καὶ φάους γιὰ τοὺς πολλοὺς.

«Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς καὶ δοξάσατε Χριστὸν τὸν Ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν».